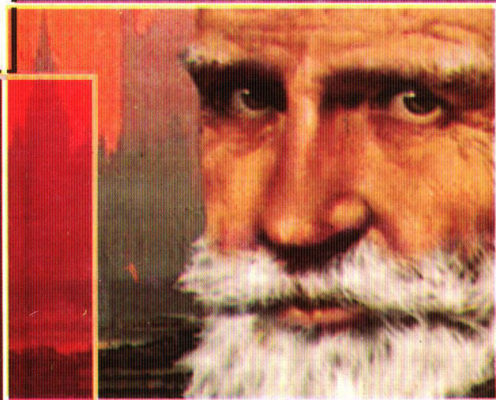
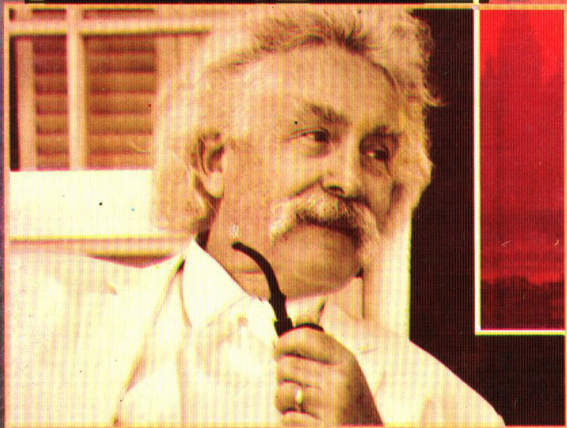
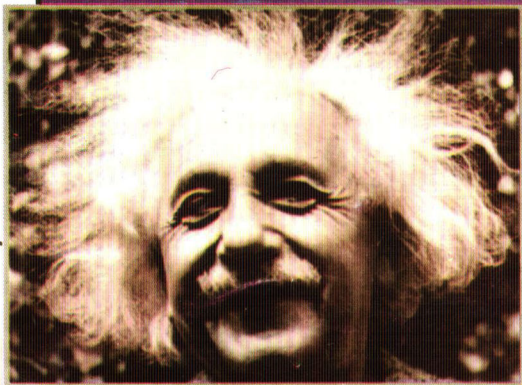
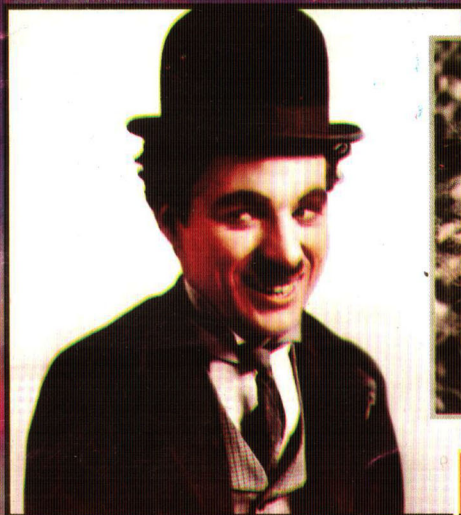

МАШХУРЛАР

кутгуси

МАШҲУРЛАР КУЛГУСИ

Тошкент — 2012

Тўпلامда дунёга машхур ёзувчи, шоир, бастакор, рассом ва бошқа шахсларнинг ҳаёти давомида содир этилган қизиқарли воқеалар ҳамда уларнинг ижодлари билан боғлиқ хангомалар жамланган. Ижод аҳлининг ҳаёти ўзи ниҳоятда қизиқ ва ғаройиб бўлади. Тўпلامдан жой олган машхур шахсларнинг ўқувчини ўзига жалб қила оладиган томонларга кўпроқ эътибор қаратилди.

Бундан мақсад дунё таниган шахсларнинг ижоди жараёнида пайдо бўлган ўқувчиларга ҳали унчалик маълум бўлмаган жиҳатлари билан китобхонларни таништиришдир. Бундан ташқари, китобхонлар тўпلامни ўқиш жараёнида ўша машхур инсонларнинг шахси ва ижодлари билан яқинроқ танишадилар.

Тўпловчи ва таржимон

Иззат АҲМЕДОВ

ФАЙЛАСУФ СУҚРОТ

Буюк донишманд Суқрот жуда хунук, бадбашара одам бўлган экан. Бир гўзал аёл келиб унга дебди:

— Афандим, икковимиз турмуш курсак... Шояд яратганнинг инояти билан бир ўғил кўрсак. У сиздек доно, мендек хуснда танҳо бўлса...

— Борди-ю, акси бўлиб чиқса-чи. Ўғлимиз мендай бадбашара ва сиздай ақли қосир бўлса?..

* * *

Суқротдан одамзод баданидаги қайси аъзо энг носезгир деб сўрашди.

— Бурун! — деб жавоб қилди файласуф. — Менинг бувим бир умр бобомнинг бурнидан ип ўтказиб, судраб юрди, у эса буни сезмади ҳам.

* * *

Суқротдан шогирдлари сўрашди:

— Никоҳни бекаму-кўст бўлмоғи учун нечта шарт бор?

— Иккита, — жавоб берди Суқрот, — эр қар ва аёл кўр бўлмоғи лозим.

* * *

Суқротни қатл қилиш учун олиб кетаётганларини кўрган бир аёл йиғлаб юборди:

— Бу қандай бедодлик! Ҳеч қанақа гуноҳинг йўқ-ку, нега сени қатл қилишмоқчи?

Суқрот жавоб берди:

— Э, нодон аёл, наҳотки сен менинг жиноят қилиб, шу жиноятга яраша қатл этилишимни истасанг!

* * *

Суқротдан шогирди сўради:

— Айтинг-чи. Нега сизнинг чехрангизда ташвишдан асар ҳам йўқ?

Сукрот жавоб берди:

Чунки, мен йўқолса қайғуришга арзийдиган ҳеч нарсага эга эмасман.

* * *

Машҳур файласуф Сукрот бир бой одам билан сафарга чиқибди. Ногоҳ улар шу атрофда қароқчилар кўпайиб кетганлиги ҳақида гурунглашиб қолишибди.

— Эй воҳ мабодо улар мени билиб қолишса шўрим қурийди-ку! — дебди бой одам.

— Эй воҳ улар мени танишмаса нима бўлади? — дебди Сукрот.

* * *

Хотинининг хархашаларидан безор бўлган Сукрот ниҳоят чидолмай, шундай дейди:

— Жонгинам, тўйимиз олдидан "Сенинг қўлингдан бир қадах захар ичишга ҳам тайёрман" деган эдим. Лекин бу қадахни ҳар куни уч марта — нонушта, тушлик ва кечки овқатда сипқораман деб сира ўйламагандим.

ИСМИНГНИ ЎЗГАРТИР

Искандар Зулқарнайн қўшинидаги битта жангчи майдонни ташлаб қочар экан. Буни пайқаган Искандар бир куни жангдан сўнг уни ўз хузурига чақирибди.

— Отинг нима? — деб сўрабди Искандар ўша аскардан.

— Биз иккимиз адашмиз, олампаноҳ, — ғурур билан жавоб берибди бундай илтифотдан талтайиб кетган жангчи. — Мениям исмим Искандар.

— Ундай бўлса, сенга бир илтимосим бор, — дебди саркарда. — Ё қўроқлигингни ташла, ё бўлмаса отингни бошқа қўй. Токи бизнинг адашлигимиз ҳеч кимда янглиш фикр туғдирмасин. Билгилки, одамнинг исми жисмига монанд бўлиши керак.

* * *

Бир куни Искандар Зулқарнайн рассом Апеллес томонидан чизилган ўз суратини томоша қилибди-ю, аммо ижодкорнинг маҳоратига етарли баҳо бермабди. Кўп ўтмай, Искандарнинг отини етаклаб келаётганларида, жонивор тулпор суратда акс эттирилган эгасини кўриб, кишнаб юборибди.

— Шаҳаншоҳ, — дея хитоб қилибди рассом, — отингиз санъатни сиздан кўра яхшироқ тушунар экан!...

ДОНИШМАНД ДИОГЕН

Бир киши эшигига "Уйимга бало-қазо киришидан худо асрасин!" деб ёзиб қўйганини кўрган Диоген хайрон бўлиб дебди:

— Ажабо, эгасининг ўзи уйига қандай кирар экан-а?

* * *

Афлотуннинг "Одам икки оёқли патсиз жонивордир" деган ибораси овоза бўлиб кетган экан. Бир куни Диоген хўроз патини юлиб одамларга намойиш қилибди:

— Мана, афлотунча одам!

* * *

Кимдир Диогенга қувғинга учраганини таъна қилган экан, "Каллаварам! — дебди унга, — ахир, қувғинлик туфайли донишманд бўлдим-ку!"

* * *

Кўкат ювиб ўтирган Диоген қулоғига Афлотун шундай деб шивирлабди:

— Шохнинг хизматига кирганингда эди, кўкат ювиб ўтирмаган бўлардинг.

Диоген ҳам Афлотун қулоғига оҳиста шипшиди:

— Кўкат ювишни билганингда эди, шохга хизмат қилиб юрмаган бўлардинг.

* * *

Қадимги юнонларнинг бир зиёфатида нўноқ бир созанда арфа чаларди. Меҳмонлар жиғибийрони чиқиб сўқинишар, фақат Диоген тўхтовсиз уни мактарди:

— Бараккала! Қандай зўр, қандай ажойиб!

— Нега уни мактаяпсан? — деб сўрашди файласуфдан.

— Шу қадар истеъдодсиз бўлишига қарамай, ўғирлик қилиш ўрнига яна мусиқа билан шуғулланияпти-я!

Бунга қойил қолиш керак!

* * *

Қадимги дунё файласуфи Диогендан инсонда нима тез қарийди деб сўрашибди. У шундай жавоб берибди:

— Миннатдорчилик, дебди.

* * *

Қадимий юнонларнинг машҳур масалчиси Эзоп қулларча ҳаёт кечирган. Бир куни хўжаси уни майда-чуйда олиб келиш учун шаҳарга юборибди. Йўлда бир судья учраб ундан:

— Қаёққа кетяпсан? — деб сўрабди.

— Билмайман, — жавоб қилибди унга Эзоп.

Унинг бу жавоби судьяга ёқмабди-да, дарҳол Эзопни тутиб, қамашга буюрибди.

— Мен сизга тўғриси айтмадимми, жаноблари, — дебди Эзоп шунда. — Ҳақиқатан ҳам ўзимнинг қаёққа тушишимни билмаганим.

Унинг бу сўзларидан судья беихтиёр қулибди-да, озод қилишни буюрибди.

“ДЕРАЗАНИ ЁПИБ ҚЎЙИНГ”

Ньютонга илмий кашфиётлари учун Лорд унвони берилибди. Палата мажлисларида йигирма олти йил ўтириб зериккан олим фақат бир марта сўз олиб шундай деди:

— Жаноблар! Агар эътироз билдирмасангиз, деразани ёпиб қўйишни таклиф қилмоқчиман. Елвизак эсяпти, шамоллаб қолишдан қўрқаман.

* * *

Буюк инглиз олими Исаак Ньютон ўта паришонхотир одам бўлган. Бунга унинг ўз қўли билан дўстига ёзган хати гувоҳлик беради:

"Дўстим! Бу ерда ҳамма сенинг икки жангда ғалаба қозонганинг, учинчисида эса ҳалок бўлганинг ҳақида гапиришяпти. Шу гап тўғрими-йўкми, менга ёзиб юбор! Ахир сенинг ўлиминг мени қанчалик қайғуга солиши мумкинлигини биласан-ку".

"СИЗГА НИМА"

Бир куни Суворовдан жангларда неча марта ярадор бўлганлигини сўрашади.

— Ўттиз икки марта, — жавоб беради кўмондон, — икки марта урушда ўқ теккан, ўн марта уйда пайраҳадан озор чекканман, йигирма марта Петербург саройида сўз билан жароҳатлашган.

* * *

Бир зобитнинг хотини улуғ рус саркардаси А.Суворовга эрини ёмонлаб, у ҳақда ҳар хил гапларни айта бошлабди. Шунда саркарда унинг сўзини бўлиб:

— Бу билан менинг ишим йўқ, — дебди.

— Орқангиздан сизни ҳам ёмонлагани—ёмонлаган, — дебди аёл бидирлаб. — Бу билан эса сизнинг ишингиз бўлмасин, — дебди Суворов.

ПАРИШОНХОТИР ОЛИМ

Эйнштейн бир таниши билан учрашиб қолибди. Сухбат сўнггида:
— Илтимос, бугун менга қўнғироқ қилинг, муҳим гапим бор

эди, — дебди у олимга. — Фақат телефон рақамимни эслаб қолиш бироз кийинрок; 24361.

— Бунинг нимаси кийин? — хайрон бўлиб сўрабди Эйнштейн. — Икки карра 12 ва 19 нинг квадрати.

* * *

Альберт Эйнштейн кийинишига унчалик эътибор бермасди, доимо пала-партиш кийиниб юарди. Бир куни тасодифан олим Нью-Йоркда бир танишини учратиб қолибди. Жаноб Эйнштейн, — дебди у олимга салом-алиқдан сўнг. — Ўзингизга янги пальто сотиб олмасангиз бўлмайди. Қаранг, буниси эскириб кетибди.

— Шунда олим нима қипти, мени бу ерда ҳеч ким танимайдик, дебди.

Орадан бир неча йил ўтгач, олим яна ўша танишини кўчада учратиб қолибди. Эйнштейннинг ҳамон ўша эски пальтосини кийиб юганини кўриб, у яна янгисини сотиб олишни маслаҳат берибди.

— Нима кераги бор? — дебди олим. — Бу ерда энди мени ҳамма танийди.

* * *

Бир журналист Эйнштейндан сўрабди:

Миянгизга келадиган буюк ғояларни қандай қилиб ёзиб оласиз? Бунинг учун махсус ён дафтар, хотира дафтаридан ёки яна бошқа нарсадан фойдалансангиз керак?

Эйнштейн қўлида ёзув дафтарчаси ушлаб турган мухбирга қараб, жавоб қайтарибди.

— Кадрдоним... Ҳақиқий ғоялар шундай кам келадик, уларни ёзиб олишнинг ҳожати ҳам йўқ.

* * *

Унчалик истеъдоди бўлмаган бир физик Эйнштейнни ўз ҳамкасбим деб атабди.

— Ростданми, дебди Эйнштейн хайратланиб, — сиз билан ҳамкасбмизми. Нима сиз ҳам ревматизмдан азоб чекасизми?

* * *

— Бирорта ҳам дурустроқ ёрдамчи топа олмаяпман, — деб нолибди бир куни буюк олим Томас Эдисон Эйнштейнга. — Ҳар куни олдimgа бир неча йигит келиб, ўзини синаб кўради. Аммо уларнинг бирортаси ҳам менга тўғри келмаяпти.

— Уларни қай йўл билан синаб кўрасиз? — қизиқиб сўрабди Эйнштейн. Эдисон унга бир варақ қоғоз узатибди. Унда бир нечта саволлар ёзилган эди.

— Ким мана шу саволларга тўғри жавоб берса, ўша менинг шогирдим бўлади, — дебди у.

Эйнштейн уларни бирма-бир ўқишга киришди: "Нью-Йоркдан Чикакогача неча мил масофа бор?" — Маълумотномани қараб кўриш керак. — Маъданшуносликка оид адабиётларни қидириб кўриш керак. Олим барча саволларга шу йўсинда жавоб бериб чикди ва қўшиб қўйди:

— Жавобингизни эшитмасдан, билиб турибман, мен ҳам сизга ёрдамчи бўлолмас эканман.

* * *

Бир куни журналистлар Эйнштейндан сўрашибди. "Атом энергияси фақатгина тинч мақсадларда ишлатилиши лозим, деб ҳисоблайсизми. — Албатта, — дебди олим. — Ахир, электр қувватини фақат электр стул учунгина ишлатишмайди-ку.

* * *

Эйнштейн Чарли Чаплин иштирокидаги фильмларни севиб томоша қилар, актёрнинг экрандаги қаҳрамонини эса жуда ёқтирарди. Кунлардан бир кун олим Чаплинга мактуб ёзади:

"Истеъдодингизга тан бераман! Сиз яратган "Олтин талвасаси" фильмини дунёнинг хоҳлаган бурчагидаги ҳар бир инсон бемалол тушуна олади. Бир куни келиб Сиз, албатта, буюк инсонлар сафига қўшилисиз.

Эйнштейн".

Бунга жавобан Чаплин олимга шундай мазмундаги мактуб ёзиб жўнатади:

“Мен эса Сизга бундан-да ортиқ тан бераман. Яратган нисбийлик назариянгизни дунёда ўзингиздан бошқа ҳеч ким тушунмайди, лекин шундай бўлса-да, Сиз буюк инсонлар сафидасиз. Чаплин”.

* * *

Эйнштейндан бир куни "Дунёни ўзгартириб юборадиган буюк ихтиролар қандай кашф этилади?", — деб сўрашибди.

— Бу жуда оддий, — деб жавоб қайтарибди олим. — Бундай ихтирони кашф қилишнинг иложи йўқлигини ҳамма яхши билади. Лекин қаердадир буни билмайдиган бир нодон пайдо бўлиб, уни кашф қилади.

* * *

Эйнштейн поездда кетаётган эди. Қорни очганини сезиб, олим вагон-ресторанга йўл олди. Стол устидаги таомномани қўлига олди-да, кўзойнагини қидира бошлади. Топилмагач, ёнидан ўтиб кетаётган официантдан таомномани товуш чикариб ўкиб беришни илтимос қилди. Официант соч-соқоли оқариб кетган отахонга ҳамдардлик билан назар ташлаб, жавоб қайтарди:

— Кечирасиз жаноб, афсуски, мен ҳам сизга ўхшаб ўқишни билмайман.

* * *

Эйнштейн мусиқани жуда яхши кўрарди. Скрипкада чалишники, жуда қойилмақом қилиб уддаларди. Бир гал у Германия шаҳарларидан бирида ўтказилган хайрия концертида катнашади. Томошабинлар орасида ўтказилган концерт тўғрисида мақола ёзиши лозим бўлган ёш журналист ҳам ўтирарди. У ёнида ўтирган аёлга мурожаат қилди.

— Бугунги концертда иштирок этаётган анави Эйнштейн деганлари ўзи ким?

— Тавба, нахотки билмасангиз? Ахир, бу буюк Эйнштейн-ку!

— Э, ха-я, албатта! — деб журналист бир нарсаларни ёзишга киришди.

Эртасига газетада буюк концертдаги чиқиши ҳақидаги мақола чоп этилди. У тенги йўқ скрипкачи — даҳо, деб таърифланган эди.

* * *

Альберт Эйнштейн уйига кайтаётиб, кутилмаганда швейцарга мурожаат қилади:

— Кечирасиз, профессор Эйнштейн қаерда истиқомат қилади?

Швейцар ханг-манг бўлиб жавоб беради.

— Ие... ахир... ўзингиз профессор Эйнштейн-ку...

— Буни-ку, биламан-а. Лекин қайси қаватда туришим эсимдан чиқиб қолди-да.

* * *

Альберт Эйнштейннинг хотинидан нисбийлик назариясини тушунасизми, — деб сўрашибди.

У шундай жавоб берибди:

— Йўқ, тушунмайман. Лекин мен учун энг муҳими Эйнштейннинг ўзини тушунишдир.

* * *

— Менинг эрим буюкларнинг буюги, — мактанди Эйнштейннинг рафикаси.

— Қўлидан нима иш келади, — деди дугонаси.

— Пул топишдан бошқа ҳамма нарса...

* * *

Эйнштейннинг ёрдамчиси профессорга дебди:

— Профессор, бутун газеталар сизнинг етмишга кирганингизни ёзишибди.

Ишга ниҳоятда берилиб кетган олим шундай дермиш:

— Яхши, яхши. Менинг номимдан уни табриклаб, битта гулдаста юборинг.

* * *

Альберт Эйнштейн Европадан Американинг Пристон шахрига кўчиб боргандан кейин бир оз вақт ўтгач, у ишга жойлашган институт ректорининг қабулхонасида телефон жириглаб қолади. Котиба аёл телефон дастагини олади.

— Ректор билан гаплашмоқчи эдим, — деган овоз эшитилади дастакдан.

— У киши ҳозир йўқлар, — жавоб беради котиба.

— Ундай бўлса Эйнштейн қаерда яшадини айтиб беролмайсизми?

— Афсуски, айтолмайман. Профессор Эйнштейн ишлашимга халал беришади, деб бегоналарга манзилини бермаслигимни илтимос қилган.

Шунда дастакдан пичирлаган товуш эшитилди:

— Тўғри, ҳеч кимга айтманг. Лекин қўнғироқ қилаётган мен — Эйнштейнман. Уйга қайтаётиб адашиб қолдим.

* * *

Таниқли физик Отто Фриш ўзининг эсдаликларида ёзишича, Эйнштейн юмшоқ табиатли шахс бўлгани сабабли сиймосини тасвирлашни истаган кўпдан-кўп суракташлар, рассомлар ва хайкалтарошларнинг илтимосларини ҳеч қачон рад қилмас экан. Турли ҳолатда улар қаршисида туриш олимнинг кўп вақтини оларкан. Узоқ танишларидан бири ундан касбини сўраб қолибди.

— Натурачилик — менинг асл касбим, — деб жавоб қилган экан олим куйганидан.

ҲАЗИЛКАШ МАРК ТВЕН

Машҳур ёзувчи Марк Твен журнал муҳаррири бўлиб ишлаган пайтида бир мактуб олибди. Мактубда бир шеър илова қилинган экан: "Шеърим журналда босиладим-йўқми?"

Шеърга эса : "Мен нега тирик юрибман?" деб сарлавҳа қўйилган экан. "Тирик юрганингизнинг сабаби шуки, — деб жавоб ёзибди,

Марк Твен. — Сиз бу шеърингизни тахририятга ўз қўлингиз билан олиб келмагансиз".

* * *

Укувсиз шоир: нима деб ўйлайсиз, шеърларимга яна озгина олов бағишласаммикин?

Марк Твен: Кўпроқ оловга шеърларингизни бағишласангиз ақллироқ иш қилган бўлардингиз, — дебди.

* * *

Журналист: 70 йил умр кўришингизга нима сабаб бўлди деб ўйлайсиз?

Марк Твен: 70 йил илгари туғилганим бўлса керак.

* * *

Бир куни Марк Твен номига "хайвон" сўзидан бошқа ҳеч нарса ёзилмаган мактуб келди. Эртаси куни газеталарда Марк Твеннинг мактуб эгасига қуйидагича жавоб хати босиб чиқарилди: "Менга доим имзосиз мактублар жўнатишарди. Аммо кеча илк бор имзоли мактубни қўлга киритдим".

* * *

Бир бой киши ёзувчи Марк Твенга шундай деб қолди: "Менимча, дунёдаги энг аҳмоқ одам ҳам сизнинг устингиздан кулишга журъат эта олмайди. Шундай эмасми?"

Марк Твен: Қўйсангиз-чи, устимдан кулаяпсизми?

* * *

Журналист: Чекишни ташлаш ниҳоятда кийин ва у инсон иродасига боғлиқ дейишади. Шунга қандай қарайсиз?

Марк Твен: Тўғриси айтсам, чекишни ташлашдан осони йўқ бу дунёда. Масалан, мен бу ишни ҳар куни 5-6 мартаба бажараман.

* * *

Бир куни Марк Твен ресторанга кириб, мол гўштидан қилинган кўк нўхатли овқат буюрибди. Официант олиб келган овқатни

кўриб: — Овқатдаги кўк нўхатларни кўриб турибман, — дебди
ёзувчи тақсимчага тикилиб, — аммо гўштлари қани?

— Мана улар, — деб кўрсатибди официант.

— Шуларми? Мен уларни тақсимчанинг дарз кетган
чизиклари деб ўйлабман.

* * *

Кайфияти аъло Марк Твен кунлардан бирида бир аёлни
дастурхонга таклиф қиларкан деди:

— Хоним, сиз бугун жуда-жуда гўзалсиз?

Ўринсиз мақтовдан меҳмон аёлнинг жаҳли чиқибди:

— Афсуски, мен сиз ҳақингизда бундай дея олмайман! Табиатан
шўх ёзувчи хандон отиб куларкан деди:

— Ундай бўлса, хоним, каминадан ўрناق олинг, сиз ҳам менга
ўхшаб ёлгон гапиринг!

* * *

Марк Твеннинг янги ҳикоялари билан танишиб чикқан ношир
муаллифга деди:

— Шунини эслатиб қўяйки, бизда қалам ҳақи бир хил эмас. Ҳар
бир асар учун сифатига қараб ҳақ тўлаймиз.

— О, мен бунчалик кўп пул олишни кутмагандим, — дея хитоб
қилибди Марк Твен.

* * *

Твеннинг рафиқаси ёзувчининг чапани "фазилати"ни йўқотиш
мақсадида ҳар бир сўкишдан сўнг оғзига майда тошча солиб қўйишни
маслаҳат берибди. Бир куни Марк Твен уйига оғзи тўла тош билан
келади. Шунда остонада учраган хотинига гўлдираган овозда деди:

— Қолганини юк машинада олиб келишади!

* * *

Лондон меҳмонхоналаридан бирига тушган Марк Твен
мусофирлар қайд қилинадиган дафтарда "Лорд Л. хизматлари

билан" деган ёзувни ўқийди-да, "Марк Твен чемодани билан" деб ёзиб қўйибди.

* * *

Таниқли ёзувчи Марк Твен иштирок этаётган зиёфатда истеъфога чиққан бир генерал нутқ сўзлабди. Генерал шу қадар узоқ ва зерикарли гапирибдики, залда ўтирганларнинг кўпчилиги зиёфатни ташлаб чиқиб кетибди. Шу пайт Марк Твен ёнидаги шеригига дебди:

Ўарбий вазирлигимиздаги жаноблар зобитрларнинг қобилиятини ҳали ҳам яхши билишмас экан, мана бу генералнинг истеъфога чиққани чакки бўлибди. Ахир у ўз нутқи билан душманларни ҳам қочириб юбориши мумкин эди-ку.

* * *

Марк Твен ёшлик пайтида Америка президентиға қуйидаги мазмунда мактуб йўллаган экан.

— Ҳурматли президент жаноблари, айтишларича, сиз жуда бадавлат одам экансиз. Мен сиз ҳақингизда ёзилган китобни сотиб олмоқчи эдим. У икки доллар туради. Худо хайрингизни берсин, менға китоб эмас, икки долларни юборсангиз.

* * *

Ёш ёзувчи ўз қўлёзмасини Марк Твенға юбориб ундан маслаҳат сўради.

Марк Твен унга шундай жавоб ёзди:

— Ҳурматли жаноб! Ҳақимларнинг айтишича, ёзувчилар кўпроқ балиқ маҳсулотлари истеъмол қилиши керак экан. Балиқ гўштида фосфор кўп бўлиб, бу миянинг яхши ишлашиға ёрдам берар экан. Асарингизни ўқиб чиқиб, камида иккита кит ёйишингиз керак экан, деган хулосаға келдим.

* * *

Бир куни Марк Твен бир шаҳарға маъруза ўқигани борибди. Ўзига бироз оро бериш учун сартарошхонаға кирибди.

— Сиз шахримизга яқинда келганга ўхшайсиз, — дебди сартарош.

— Ҳа, шундай.

— Омадингиз бор экан. Бугун Марк Твен маъруза ўқийди. Борасизми?

— Ҳа, албатта.

— Лекин тик туришингизга тўғри келади — барча билетлар сотиб бўлинган экан.

— Зарари йўқ, у қачон маъруза ўқиса, доимо тик туришимга тўғри келади.

* * *

Бир йигит машҳур ёзувчи Марк Твенга мактуб ёзиб, ота-онасининг ҳеч нарсани тушунмаслигидан шикоят қилибди. Твен унга жавоб йўллабди: "Сабр қилинг, мен ўн тўртга кирганимда, Отам шунақа аҳмоқ эдики, бунга зўрға чидар эдим.

Аммо йигирма бир ёшга кирганимда қарасам, отам ўн етти йил мобайнида жуда-жуда ақлли бўлиб қолибди. Буни кўриб лол қолишдан бошқа иложим қолмади.

ҲОЗИРЖАВОБ ШОУ

Бир куни Шоу театрга спектакль бошлангандан кейин келибди. Билет текширадиган хотин унга ложанинг эшигини очибди-ю:

— Секингина кириб ўтира қолинг, — депти. Шоу эса билет текширувчидан: Нега? Томошабинлар дарров ухлаб қолиш-дими? — деб сўрабди.

* * *

Бир куни Шоу от миниб сайрга чикди. У йўлда учраган бир кишига мурожаат қилди:

— Биродар шу отим жиловидан ушлаб турсангиз-чи, мен шундоқкина почтахомага кириб чиқмоқчи эдим.

— Нима деяпсиз, жаноб, мен парламент аъзосиман-ку! — деди у жаҳл билан.

— Кўринишингиздан, соф виждонли одамга ўхшайсиз. Майли, мен таваккал қилиб, сизга ишонаман, — деди хотиржамлик билан.

* * *

Бир куни Бернард Шоу сартарошхонага кирди. Сартарош эзмалиги билан донг чиқарган эди. У Шоуни стулга ўтказиб ўлгурмай, жуда кўп гапларни гапириб ташлади. Кейин сўради:

— Сочингизни қандай олай?

— Иложи бўлса гапирмасдан, — деб жавоб берди, — Шоу.

* * *

Бернард Шоу кексайиб қолган пайтда танишларидан бири ундан: Ўзингизни қандай ҳис қиляпсиз? — деб сўрабди.

— Менинг ёшимда, — деб жавоб берибди Шоу, — одам ўзини ё яхши ҳис этади, ё бўлмаса умуман ҳеч нарса ҳис этмайди.

* * *

Бернард Шоу янги пьесани кўришга таклиф этилди.

Спектаклдан сўнг ёш режиссёр ёзувчидан сўради:

— Комедия, драма ва трагедия ўртасида қандай фарқ бор?

— Йигитча, — жавоб берди. Бернард Шоу, — комедия, драма ва трагедия ўртасидаги фарқни билмаслигингиз шахсан мен учун — комедия, томошабин учун — драма ва ўзингиз учун — трагедия.

* * *

Машҳур инглиз драматурги Бернард Шоуни кўролмайдиганлар кўп эди. Даврада ўтирган бир одам унга деди:

— Сизнинг отангиз оддий тикувчи бўлган-а?

— Ҳа, — озойишталик билан жавоб берди ёзувчи.

— Унда нега у сизни тикувчи қилмади? — сўради у.

Бернард Шоу кулди ва сўради:

— Сизнинг отангиз ким бўлган?

— Менинг отам! Мейнинг отам, сэр, — деди у мағрурланиб, — менинг отам жентельмен бўлган.

— Нима у сизни желтельмен қилмади?

* * *

Бир тантанада америкалик сармоядор чукур хаёл суриб ўтирган
Бернард Шоу билан учрашиб қолди.

— Мистер Шоу мен нимани ўйлаб ўтирганингизни билиш
учун бир доллар тўлашга розиман, — дея хитоб қилди у.

— Э, менинг ўйларим бир долларга ҳам арзимади, — дебди
машхур драматург.

— Айта қолинг энди, — сармоядор қистаб қўймабди.

— Сиз ҳақингизда ўйлаёттандим, — бажонидил жавоб берибди
Шоу.

* * *

Кунлардан бир куни донғи бутун мамлакатга кетган Бернард
Шоу кўчада сайр қилиб юрарди. Сайр пайтида драматург бир
велосипедчи билан тўкнашиб кетишига сал қолди. Хайриятки,
ҳайдовчи вақтида велосипедни тўхтатиб қолишга улгуради. Шўрлик
қуркиб кетиб, адибдан узр сўрай бошлаган эди ҳамки, Шоу унинг
сўзини бўлди:

— Омадингиз чопмади-да, жаноб! Яна озгина шижоат билан
келганингизда эди менинг қотилим сифатада тарихда абадий қолиб
кетардингиз.

* * *

Бир куни Бернард Шоу хайр-садақа йўли билан уюштирилган
кечада қатнашиб, кексароқ аёллардан бирини танцага таклиф этабди.
Танца тамом бўлгач, ҳалиги аёл уялиб, кизариб атокли ёзувчига
миннатдорчилик билдирибди. Бернард Шоу унга жавобан шундай
дебди:

— Миннатдорчилик билдиришнинг ҳожати йўқ, хоним. Ахир,
биз хайр-садақа кечасида иштирок этапмиз-ку.

* * *

Зиёфат чоғида Шоу каттагина тўкимачилик фабрикаси
рахбарининг рафиқаси билан ёнма-ён ўтирарди.

— Жаноб Шоу, — деди хоним адибга юзланиб. — Сиздан маслаҳат сўрамоқчи эдим. Охирги пайтда негадир семириб кетяпман. Озиш учун нима қилсам экан?

Шоу бироз соқолини силаб, жиддий оҳангда деди:

— Озишнинг жуда ҳам самарали бир йўлини биламан-у, фақат уни сизга қандай тушунтириб беришни билмаяпман... — ахир "меҳнат" сўзи сиз учун нотаниш-ку!

* * *

Янги асари премерасидан олдин Бернард Шоу бош вазир Уинстон Черчиллга мактуб жўнатди: "Мана Сизга иккита чипта. Бири ўзингизга, иккинчиси дўстингизга, агар бўлса, албатта". "Афсуски, премерага боролмайман, — жавоб мактуби келди Черчиллдан, — бироқ, кейингисига келишга ваъда бераман, агар бўлса, албатта".

* * *

Шоу катта йиғилишларнинг бирида ҳар қандай аёлнинг ҳам ўз баҳоси бор, деган экан. Бу гап бора-бора қироличанинг ҳам қулоғига етиб келибди. Бир куни қиролича адиб билан суҳбатлашаётиб:

— Жаноб Шоу, сиз ҳар қандай аёлнинг ўз баҳоси бор, деб айтган экансизми?... — деб сўрабди.

— Ҳа, жаноби олиялари, айтганман.

— Хўш, ундай бўлса, менинг нарҳим қанча экан?

— Ўн минг фунт стерлинг, жаноби олиялари.

— Шунчалик арзонми? — хафа бўлиб сўради қиролича.

— Мана, айтмаганмидим, савдолашишни ҳам бошлаб юбордингиз...

* * *

Бернард Шоу дўсти билан бир ресторанга кириб, янги китоблар борасида суҳбатлашишга киришибди. Бироқ уларнинг суҳбатига баланд мусиқа ҳалақит бераётган экан. Шоу оркестр томонга юзланди. Капелмейстер, машҳур адиб унга қараб турганини кўриб, тезда олдига келди.

— Сиз учун нимани ижро этишимни хоҳлар эдингиз?

— Мен учунми?... деди Шоу. — Очиги, бир партия шахмат ўйнасангиз, жуда хурсанд бўлардим...

* * *

Бернард Шоу бир куни жуда семиз одам билан учрашиб қолибди. Бояги бақалоқ, озғингина Шоуга қараб, дебди:

Аҳволингизни кўриб, гўёки бутун Англия очликдан қирилиб кетяпти, деб ўйлаш мумкин.

— Сизнинг аҳволингизни кўриб эса, гўёки бу балога сиз сабабчи, деб ўйлаш мумкин, — дебди адиб жаҳл билан.

* * *

Бернард Шоу 60 ёшга тўлганида мухлисларидан бири унга:

— Сиз ҳозир олтмиш ёшга эмас, балки уч маротаба йигирма ёшга тўлдингиз, — дебди.

— Ҳа-да, — деди буюк адиб бунга жавобан. — Агар насиб этса, 80 ёшга кирганимда йигирма маротаба тўрт ёшга тўлган болакай бўламан.

* * *

Бернард Шоудан сўрашибди:

— Сиз қандай қилиб ҳозиржавоблик билан ақлли гапларни топасиз?

— Э, бундан осон нарса йўқ, — дея жавоб берибди машҳур ёзувчи, — бемаъни нарсаларни ҳаёлимдан ўтказаман-да, кейин тескарисини айтаман.

* * *

1925 йилда Бернард Шоу Нобель мукофоти совриндорига айланди. Ҳар қандай мукофотларга қарши бўлган адиб уни топшириш маросимида қатнашишдан бош тортди.

— Бу менинг бир йил давомида ҳеч нарса нашр эттирмай, дунёни бир ташвишдан халос этганим учун миннатдорчилик

белгисидир, — хазил аралаш оҳангда деди адиб журналистларга берган интервьюсида.

"Нобель мукофоти — қирғоққа етиб келган ёзувчига ташланган қутқарув ҳалқасидир. Уни одамзоднинг душманлари ўйлаб топган", деди адиб ва мукофотнинг маблағини ўзига олиб қолишдан бош тортиб, барчасини инглиз-швед таржимонлар жамғармасини ташкил этишга сарфлади.

* * *

Бернард Шоу бир куни эски китоблар сотадиган дўконидан ўз пьесаларидан бирининг илк нашрини топиб олади. Китобда "Роберт Фуксга. Ҳурмат билан Бернард Шоудан" деган ёзув бор экан. Драматург китобни харид қилиб, уни яна Роберт Фуксга юборади. Бу гал аввалги ёзувнинг тагига янгиси илова қилинган эди: "Сизга бўлган ҳурматимни яна бир бор тасдиқлайман. Шоу".

* * *

Бир ўртамиёна актёр Шоудан тавсиянома сўрабди. Адиб ёзиб берибди: " — Бу актёр Гамлет, Ромео, Фердинанд ролларида ҳамда бильярд ўйнайди. Айниқса, охиригисини маҳорат билан ўйнайди .

* * *

Бернард Шоудан сўрашибди:

— Ғам-аламларни кимга айтган маъқул: дўстгами ёки душмангами?

— Албатта, душманга-да! Улар суюнганидан охиригача эшитишади.

* * *

Драматург Бернард Шоу ўзининг машҳур бир пьесаси кўригидан сўнг бош ролни ижро этган актрисага куйидаги мазмунда хат жўнатади: "Қойилмақом, фавқулодда ҳодиса десаям бўлади, ҳаттоки илоҳий..."

Ҳаяжонланган актриса жавоб қайтаради:

"Ошириб юборибсиз".

Шоу яна хат жўнатади: "Мен ижрони эмас, пеъсани назарда тутгандим".

Актриса жавоб ёзади:

"Мен ҳам".

* * *

Машҳур инглиз адиби Бернард Шоуни ёш скрипкачининг концертига таклиф қилишади.

Концертдан сўнг зиёфат бекаси ёзувчидан ёш ижрочининг концерти хақидаги фикрини сўрайди.

— Менга у Падеревскийни эслатиб юборди, — дея жавоб қилади Шоу.

— Ахир Падеревский скрипкачи эмас-ку?! — дейди хоним хайрон бўлиб.

— Худди шунинг учун ҳам эслатди-да!

"БУЛБУЛНИ ЮТГАН ФИЛ"

Генрих Гейнедан сўрашибди:

— Қандай қилиб, сиз шоир бўлиб етишдингиз-у, амакингиз бадавлат банкир бўлди?

— Болалигимда менинг ойим кўпроқ шеър ўқиб берарди. Амакимнинг ойиси эса унга кўпроқ қароқчилар хақида эртаклар айтиб берарди.

* * *

— Француз тилини ўрганиш қийинми? — деб сўрабди бир хоним Гейнедан.

— Мутлақо қийин эмас! — деб жавоб берибди машҳур шоир. — Шунчаки, немисча сўзлар ўрнига французча сўзларни қўшиб гапираверасиз.

* * *

Генрих Гейне ажойиб хушвоз, лекин ҳаддан ташқари семириб, йўғонлашиб кетган бир хонанда аёл ҳақида:

— Булбулни ютиб олган фил! — деган экан.

"ҒАРОЙИБ ҲОДИСА..."

Вольтер меҳмондорчиликда икки шилкимнинг ўртасига ўтириб қолибди. Ёзувчи устидан кулмоқчи бўлиб, улардан бири сўради: "Ичмоққа бирор нарса беринг" — дейиш керакми ёки "ичмоққа бирор нарсангиз борми?"

— Сизлар учун бунинг иккаласи ҳам тўғри эмас, энг яхшиси: "Бизни суғоришга олиб боринг" дейиш сизларга мос, — деб жавоб қайтарибди Вольтер.

* * *

Ўтакаси ёрилган хизматкор Вольтернинг олдига чопиб кириб, хўжайин даҳлизда қолдирган хассага бир илон ўралиб турганини айтади.

— Бу ғаройиб ҳодиса. Балки бирон кутилмаган нарсанинг содир бўлишидан далолат берар? — дейди у.

Ҳеч қандай ғаройиб ҳодисани тан олмайман, — деб жавоб беради файласуф. — Агар менинг ҳассам илонга ўралиб қолганда эди. Буни ҳақиқатан ҳам ғаройиб ҳодиса дер эдим.

* * *

Бир ношир Вольтерга шундай мактуб жўнатади: "Менда сизни таҳқиқловчи анчагина латифалар жамланган. Агар менга минг луидор юборсангиз, уларни эълон қилишдан воз кечаман".

Вольтер ҳам ўз навбатида қуйидаги жавоб хати ёзибди: "Қаминада ҳам ўзим ҳақимдаги ўшанака латифалардан топилади, агар менга эллик луидоргина жўната олсангиз, мен уларни сизга жон-жон деб юборган бўлардим".

“УЗУНРОҚ ПАЛЬТО КИЙИБ ОЛ”

Гётенинг уйидаги хизматкор бола бир куни ошхонадан чўртан баликни ўғирлади. У ўлжасини пальтосига яшириб, уйдан чиқиб кетаётган эди. Шоир пайқаб қолиб, секин ёнига чакирди:

— Бу ёққа кел-чи, ўғлим!

— Нимани буюрадилар жаноб?

— Келаси сафар балиқ ўғирласанг, кичикроғидан ўғирлагин, ёки узунроқ пальто кийиб олгин, тушундингми?

* * *

Буюк немис шоири Гёте саксон ёшида ҳам очик ҳавода сайр қилишни канда қилмаган экан. Кунлардан бирида у котиби Эккерман билан Веймар хиёбонларидан бирида айланиб юрарди. Кутилмаганда уларнинг олдидан бир соҳибжамол қиз ўтиб қолади. Шунда Гёте котибига қараб бундай дейди:

— Эҳ, азизам Эккерман, қани энди шу топда етмиш яшар бўлиб қолсам...

“ЎЗИМНИ ЯХШИ ҲИС ЭТАЯПМАН”

Кунлардан бир куни ёш Чарли Чаплин дўкон пештахтасини бехосдан синдириб қўяди. Бундан кўрқиб кетиб, қоча бошлаган Чаплинни дўкон хўжайини қувиб кетади:

— Қаёққа қочаяпсан, безори, синган пештахта пулини ким тўлайди?

Чаплин жавоб беради

— Албатта мен. Кўрмаяпсизми, уйдан пул олиб келиш учун чопиб кетаяпман-ку!

* * *

Меҳмонхонадан чиқаркан, Чарли Чаплин ресторан оғаси чўнтагига чойпули деб 20 франк солиб қўйди.

Эшик оға хафа бўлиб, артистга деди:

Ўтган сафар менга 40 франк бериб, соғлигим учун ичсангиз деган эдингиз...

— Бугун мен ўзимни анча яхши ҳис этапман, — деб жавоб берди артист.

МАҒЛУБ ЧАПЛИН

Американинг машҳур кино актёри Чарли Чаплинни томошабинлар жуда яхши кўрарди. Кино ишлаб чиқарувчи компаниялар уни ўз киноларида қатнашишга чаккирадилар. Чаплин барча компанияларни қаноатлантиролмади ва кўпларининг таклифини рад қилишга мажбур бўлади. Шундан кейин улар бошқа артистларни ёллаб, Чарли Чаплинга ўхшатиб грим қиладилар.

Бироз вақт ўтгач, Чаплин ролида ўйновчи шундай артистлар жуда кўпайиб кетган. Кино компанияларидан бири шу ролни бажарадиган актёрларнинг танловини ўтказди. Танловда қатнашиш учун жюри ҳайъати олдига бир неча ўнлаб киши келади. Бу артистлар Чарли Чаплинга мумкин қадар кўпроқ ўхшашга, унинг ўйиндаги қилиқ ва усулларга имкони борича яхшироқ тақлид қилишга уринадилар.

Танлов тугагандан кейин жюри Чарли Чаплинга кўпроқ ўхшаган ролини қойилмақом қилиб ўйнаган артистни ғолиб сифатида эълон қилибди. Аммо танловда қатнашиб, биринчиликни ололмагач артистлардан бири шовқин кўтариб норозилик билдиради.

Бу — танловда билдирмасдан келиб қатнашиб, биринчиликни ололмаган Чарли Чаплининг ўзи эди.

“УЧ ЮРИШДА МОТ”

Машҳур ёзувчи Эрнест Хемингуэй тасвирий санъат асарларига жуда ишқибоз бўлган. Ҳатто, унинг нодир расмлар тўпланган каттагина галереяси ҳам бор эди. У кўлга киритган расмлари билан фахрланар, уларни кўз-кўз қилишни ёқтирар эди. Уйига келган меҳмонларни бу галереяни томоша қилдирмай жўнатмасди.

Кунлардан бирида бир меҳмон бошқа расмларга парво қилмай шахматчилар тасвирланган расмга узоқ кўз тикиб қолади. Буни пайқаган ёзувчи меҳмондан:

— Бу расм Сизга ёқдими? — деб сўрабди ва саволга шундай жавоб қилибди:

— Ёққанда қандок! Азамат уч юришда мот қилибди-я!

* * *

Эрнест Хемингуэй овга жуда ишқибоз экан. Кунлардан бирида у ов саргузаштларидан гапириб бераётганда тингловчилардан бири сўраб қолибди.

— Айтишларича, агар одам қўлида ёниб турган машъала олиб юрса, унга ёввойи хайвонлар даф қилмас экан. Шу тўғрими?

— Бу машъалани қандай тезликда олиб юришга боғлиқ, — деб жавоб берибди машҳур ёзувчи.

* * *

Эрнест Хемингуэй меҳмондорчиликда бадавлат бир савдогарнинг ёнида ўтириб қолади. У ёзувчига бўлар-бўлмас саволлар беравериш энсасини қотиради. Ниҳоят савдогарнинг:

— Сиз менга айтинг-чи, қандай ёзиш керак? — деган саволига Хемингуэй шундай жавоб беради:

— Чапдан ўнгга қараб ёзиш керак!

“СИМФОНИЯ ҚАНДАЙ ЁЗИЛАДИ?”

Хаваскор композитор Моцартдан "Симфония қандай ёзилади?" деб сўрабди.

— Сиз хали ёш экансиз, балки баллада ёзишдан бошларсиз? — дебди Моцарт.

— Ўзингиз дастлабки симфонияларни ўн беш ёшда ёзгансиз-ку?

— Жуда тўғри, — дебди Моцарт. — Лекин мен қандай ёзишни ҳеч кимдан сўрамаган эдим.

* * *

Вена кўчаларидан бирида бир гадой Моцартдан садақа сўрайди. Композиторнинг чўнтагида пули йўқ эди. У гадойни шу яқин ўртадаги қахвахонага олиб киради. Стол атрофига ўтиришгач, чўнтагидан қоғоз чиқариб, менуэт ёзади-да, уни гадойга узатади. Гадей Моцарт айтган манзилга менуэтни олиб бораркан, ўзича "ҳойнаҳой, бу одам мени лақиллатган бўлса керак", деб ўйлайди. Аммо манзилга етгач, таажжубдан лол қолди: номи кўрсатилган ношир гадейнинг қўлидан қоғозни олиб, унга бешта олтин танга берди!

* * *

Етти яшар Моцарт Франкфут шахрида концерт бераётганида унинг олдида тўрт ёшли бола келибди.

— Сен жуда ажойиб чалар экансан. Мен ҳеч қачон бунақа чалолмайман.

— Нега энди? Бир уриниб кўр. Ҳеч нарса чикмаса, нота ёза бошла.

— Мен... шеър ёзаман.

— Бу ҳам яхши. Яхши шеър ёзиш мусиқа ёзишдан қийин.

— Йўғ-е, шеър ёзиш осон. Сен ёзиб кўр.

Моцартнинг суҳбатдоши Гёте эди.

"МЕНГА ҚИЙИН БЎЛАДИ"

Тосканидан нега унинг оркестри таркибида бирорта ҳам аёл киши йўқлиги ҳақида сўраб қолишибди.

— Биласизми, — дея жавоб беради маэстро, — аёллар ҳалақит беришади. Агар улар чиройли бўлишса — менинг мусиқачиларимга, хунук бўлишса — менга қийин бўлади!

* * *

Артуго Тоскани Америкага борганида Нью-Йорк оркестрига дирижёрлик қиларди. Кунлардан бир куни у оркестр билан қуйлаётган қўшиқчи хонимга танбех беради.

— Ахир мен машхур артистман! — дейди ҳақоратланган хоним, — сиз буни биласизми?

Тоскани иддао билан шундай жавоб қилади.

— Ташвишланманг, машхурлигингизни ҳеч кимга айтмайман!..

“КУЙЛАШНИ БАС ҚИЛИНГ”

Машхур итальян кўшиқчиси Карузо сафарга чикканида машинаси бузилиб қолиб бир фермернинг қўрғонига келиб қолади.

Кўшиқчи ўз исмини айтганида фермер эгаси ўрнидан туриб кетиб, Карузонинг қўлини ҳаяжон билан қисиб, шундай хитоб қилади:

— Мен қачонлардир бир куни ўз уйимда машхур саёҳатчи Робинзон Крузони кўраман деб ўйламагандим.

* * *

Карузо уй сотиб олиб, таъмирлашга усталарни ёллайди. У ўзича кўшиқ ва арияларни хиргойи қилиб турганда хонага усталарнинг ишбошиси кириб келади:

— Бир дақиқага... Сиз ҳойнаҳой уйингизни тезроқ таъмирланишини хоҳласангиз керак?

— Албатта, — дея жавоб беради Карузо.

— Ундай бўлса кўшиқ айтишни бас қилинг. Усталар кўшиғингизга маҳлиё бўлиб ишламай қўйишади.

* * *

Машхур кўшиқчи Карузо Америкада томоша кўрсатиб юрганида бир куни банкдан пул келадиган бўлиб қолади. У чекни узатаётганда ёнида шахсини тасдиқловчи ҳеч қандай ҳужжати йўқлиги маълум бўлади. Хазиначи табиийки пулни беришдан бош тортади. Карузо пул жуда ҳам зарурлигини айтиб, илтижо қилади. Кор қилмайди. Шунда буюк итальян кўшиқчиси машхур операдан бир арияни қойилмақом қилиб ижро этганида банк ходимлари хайратдан лол қолиб, санъаткорни қарсақлар билан олқишлашади.

Хазиначи шу заҳотиёқ пулни эгасига беради.

"АНЧА ДАДИЛСИЗ"

Дарсларга ёлчитиб бормайдиган, фанни ҳам яхши ўзлаштирмайдиган талаба иккинчи маротаба Рентген ҳузурида синовдан ўтаётганди.

— Сизга ким маъруза ўқиганди? — деб сўради олим.

Талаба бир қанча исму шарифларни санади. Рентген мамнун алпозда бош силкиди.

— Мана кўряписизми, бугун олдингидан анча дадилсиз. Сиз маърузаларини тинглашингиз керак бўлган профессорларни билиб олибсиз.

* * *

Машҳур немис физиги Вилгелм Конрад Рентген бир куни қизиқ бир мактуб олди. Мактуб муаллифи шундай деб ёзган эди:

— Жаноб Рентген, илтимос менга рентген нуридан бир кутичага солиб юборсангиз. Кўкрак қафасимда ўқ қолганга ўхшайди, шуни текшириб кўрмоқчиман.

Рентген унга шундай жавоб ёзди:

— Аксига олиб нурларим тугаб қолган эди. Икки кун ичида яна ишлаб чиқараман. Вактни бой бермай десангиз, зудлик билан менга кўкрак қафасингизни жўнатинг.

“ОТИНГ НИМАЙДИ”

Бир куни композитор Бородин хотини билан чет элга жўнабди. Чегарада паспорт текширадиган амалдор Бородиндан хотинининг исмини сўрабди. Паришонхотир композитор хотинининг исмини эслолмай, индамай тураверибди. Амалдор ҳар хил хаёлларга бориб, унга ўқрайиб қараб тураверибди. Шу пайт хонага Екатерина Сергеевна кириб келибди.

— Катя! Қаёқларда юрибсан? Отинг нима эди? — дебди композитор енгил тортиб.

* * *

Бир куни кечкурун Александр Бородин уйига дўстларини таклиф қилади. Мехмонлар овқатланишади, куй чалишади, мириқиб сухбатлашишади. Бир вақт Бородин сапчиб ўрнидан туради-да, дўстлари билан хайрлаша бошлайди.

— Йўл бўлсин, Александр Порфирьевич? — сўрайди мехмонлар ажабланиб.

— Хайр, яхши қолинглар, уйга боришим керак, эрталаб маърузам бор, — дейди олим.

Дўстлари бараварига кулиб юборишади. Шундагина мезбон ўз уйида эканлигини билиб қолади.

"БУ СИЗЛАРНИНГ ИШИНГИЗ..."

Францияни босиб олган немис-фашистлари рассом Пикассонинг устахонасига тез-тез кириб турадиган бўлишибди. Рассом уларнинг ҳар бирига ўзининг битта асаридан олинган фотонусхасини "эсдалик учун" ёзиб бераверибди. Пикассонинг ўша асарида эса, Испан қишлоғининг фашистлар томонидан яксон қилиниши тасвирланган экан.

Кунларнинг бирида устахонага гестапо агенти кириб келибди-да, сумкасидан ўша фотонусхалардан бирини олиб, рассомга кўрсатибди:

— Бу сизнинг ишингизми?

— Йўқ, — дебди Пикассо, — бу сизларнинг ишингиз!...

* * *

Бир куни Пабло Пикассо бир кишининг портретини чизиб бўлгач, унга деди:

— Мана, расмингиз ҳам тайёр. Энди ўзингиз унга ўхшашга ҳаракат қилинг!

ДАМ ОЛСАНГИЗ БЎЛАРДИ

Таниқли электротехник олим Томас Алва Эдисоннинг хотини бир куни эрига: — Ҳадеб ишлайвериб чарчадингиз, бирон жойга бориб дам олсангиз бўларди, — дебди.

— Қаерга борай? — сўрабди олим.

— Ўзингизга ёққан бирон жойни танлангда, ҳордиғингизни чикаринг.

— Бўпти, танладим. Эртагаёк, жўнайман.

Эртасига эрталаб хотини Эдисонни лабораториядан топибди.

* * *

Машҳур америкалик олим Эдисонга шогирдларидан бири менда ажойиб фикр туғилди, — деди. — Барча нарсаларни эритиб юборадиган универсал эритувчини кашф қилмоқчиман, лекин бу муаммони ҳал этиш учун маблағ масаласида кийналиб турибман.

— Универсал эритувчи? Ҳайрон бўлиб сўради Эдисон. — Ахир, уни қайси идишда сақламоқчисиз?

* * *

— Ижодий ишингизга оила аъзоларингизнинг ёрдами тегармиди? — деб сўрашди журналиситлар машҳур ихтирочи Эдисондан.

— Албатта! — деди олим. — Масалан, айтайлик, миямга бир фикр келиб қолди. Шунда мен ўзимча қилдан қил қийиқ ахтара бошлайман. Жаҳлим чиқиб, эшикни тарақлатиб ёпаманда, хонамда ўтирволиб, ишлайвераман. Уйдагилар жаҳлимни чиқармаслик учун кўрқиб-писиб, оёқ учида юришади. Ана шу фурсатдан фойдаланиб, ўз кашфиётларимни амалга ошираман.

“СИЗНИ БАҒОЯТ ЭЪЗОЗЛОВЧИ”

Ўтган асрнинг ўрталарида Парижда опереттолар ёзиб кун кўрадиган бошловчи адабиётчи йиртиқ-ямоқ кўйлақда юриб, онасига "Сизни бағоят эъзозловчи узун бурун"... деб имзо чекканча мактуб битган экан.

Бу камбағал хамда ҳазилкаш киши бўлажак фантаст ёзувчи ва олим Жюль Верн эди.

* * *

Бир куни Жюль Верндан сўрашди.

— Қайси пайтларда фикрингиз янада ўткирроқ ишлайди?

— Ҳар куни эрталаб уйғониш пайти яна ўн дақиқагина мизғиб олсам, деб ўйлаганимда, — дея жавоб берди буюк ёзувчи.

ҲАР КАЛЛАДА ҲАР ХАЁЛ

Радий ва полоний элементларини очишга муяссар бўлган эр— хотин Кюрилар бир куни лондонлик аристократларнинг зиёфатида иштирок этадилар. Зиёфат давомида Мария Кюри инглиз аёлларининг тақинчоқларига қизиқиб қараб ўтиради. У ёнига бурилиб, Пер Кюрининг ҳам инглиз аёлларига тикилиб турганини кўради.

Меҳмонхонага қайтиб келишгач, Мария эридан сўрайди:

— Мен-ку, аёл бўлганим учун уларнинг тақинчоқларига кўз югуртирдим. Сен ҳам негадир уларга тикилганинг тикилган бўлди!

— Мен ўша тақинчоқлар пулланса, нечта лаборатория қуриш мумкин экан, деб ўйлаб ўтирдим, — дея жавоб беради Пер Кюри.

ШАХМАТ ОЛАМИДА

Гроссмейстер Смысловнинг овози жуда ширали эди. Михаил Талнинг тренери Александр Кобленц Порторожда ўтказилган турнирга келган экан. У бўш вақтларида рус ва инглиз тилларида қўшиқ айтарди. Бир куни ногоҳ унинг олдига бир аёл келиб:

— Жуда мазза қилдим, раҳмат! Қўшиғингиз менга бир улкан санъаткорни эслатди, — деди.

— Энрико Карузони? — деди хурсанд бўлиб Кобленц.

— Йўқ. Василий Смысловни, — деб жавоб берди аёл.

* * *

Жаҳон чемпиони Ласкер Бостонда бир неча тахтада бир йўла шахмат ўйнаётганида бир шахматчининг аҳволи жуда танг бўлиб қолди. Лекин у бўш келмай:

— Дурангга, қалайсиз, доктор? — деди олдига келган жаҳон чемпиониغا.

Унинг ишонч билан гапириши Ласкерга ёқиб тушди-да, кулиб, дурангга рози бўлди. "Аттанг, унга таслим бўлинг десам бўлар экан" дея афсусланди ўзига бино қўйган шахматчи.

* * *

Чемпионатлардан бирида мастер Шервин устма-уст ютаверди. Решевский ҳам ундан қолишмасди.

Мусобақа ўрталарида Решевский Шервинга қараб, деди:

— Шу кетишингизда давом этадиган бўлсангиз, сизни тўхтатишим керак бўлади.

— Эҳтимол, — деди мастер, — лекин аксинча бўлиб қолмаса бас.

— Минг йилда ҳам бўлмайди, — дея жаҳли чиқди Решевскийнинг.

Бир неча тур ўтгач, улар ўзаро куч синашганда Решевский Шервинга бой бериб қўйди.

— Вақтнинг тез ўтишини қаранг-а, гроссмейстер, — Шервин ўрнидан тураркан.

* * *

Халқаро турнирларнинг бирида югославиялик Видмар билан польшалик Рубинштейн учрашувида кизиқ воқеа рўй берди. Оғир аҳволда қолган Видмар рақибига дуранг таклиф қилди. Польшалик гроссмейстер ҳурматли профессорга рад жавобини беришни лойиқ топмай, деди.

— Агар мутахассислар шу вазиятни дуранг деб топишса, мен нима ҳам дердим.

Видмар кулди-да, таслим бўлди.

* * *

Наполеон Бонапарт император бўлишидан олдин Париждаги "Режене" клубида тез-тез шахмат ўйнаб тураркан. Ўйини анча бўш экан. Мабодро рақиби узоқроқ ўйланиб қолса, бетоқат бўлиб, лабларини чўччайтириб, тахта четини бармоқлари билан тақиллатар экан. Худо кўрсатмасин, агар ютказиб қўйгудек бўлса, шуҳратпараст генерал муштини ишга солиб, тахтадаги сипоҳу пиёдаларнинг кулини кўкка совураркан.

1978 йилдаги газеталардан бирида шундай ёзганди:

"Наполеон шахматни жуда ёмон ўйнаса-да, деярли ҳамиша ютиб чиқарди. Хушомадгўй рақиблар шундай қилишга мажбур эдилар. Дарҳақиқат, бўлажак император паришонхаёл ўйнар, сабабсиз пиёда ва сипоҳларини йўқотар, шу боис рақибларининг унга сездирмасдан ютказиб беришлари осон кечмас эди".

* * *

Қароқчилар XVI асрнинг машҳур шахматчиси Жованни Леонардонинг укасини асир олиб, 200 олтин дукат тоvon пули талаб қилишади.

Шартни бажариш учун кемага келган шахматчи ногоҳ кема бўлмасидаги шахматни кўриб қолади. Унинг қизиқишини сезган қароқчилар бошлиғи 50 олтин дукат соврин тикиб, бир партия ўйнашни таклиф қилади.

Машҳур шахматчи жами олти партияни ютиб, укасининг тоvon пулинигина эмас, қўшимча яна 100 дукатни ҳам ўз фойдасига ҳал қилади.

* * *

Америка президенти Линколн бўшроқ ўйнаса-да, шахматни жуда яхши кўрарди.

Кунлардан бир куни у меҳмонхонага кириб, шахматга кўзи тушади ва меҳмонхона хўжайинига бир жуфт шахмат ўйнашни таклиф қилади.

Ажабланарлиси шундаки, у ҳар икки партияни тезда бой беради.

— Ҳеч қачон бу қадар тез ютказмагандим! — дейди президент.

— Мен ҳам умримда ҳеч қачон бу қадар тез ғалаба қозонмаган эдим! — дейди меҳмонхона хўжайини.

* * *

XVI асрнинг бир машҳур шахматчиси Паоло саёҳат пайтида қароқчилар қўлига тушиб қолади. Улар Паолони денгиз қароқчиларини шахмат ўйнашга ўргатгани учун тоvonсиз озод қилишади.

КУНЛАРДАН БИР КУНИ...

"Севиля сартароши" спектакли премьерасидан кейин ҳаяжонланиб кетган томошабин Бомаршедан сўради:

— Бу қадар қизиқ ёзишга қандай қилиб эришдингиз?

— Шунақа, эришмай бўладими, — деди у кулиб, — номим машҳур бўлганидан кейин қизиқ ёзишга мажбурман-да.

* * *

Айтишларича, Конан Дойль ўзининг ўн нафар танишлари — энг мухтарам инсонларни жуда боплабди, яъни қисқача: "ҳаммаси фош бўлди" дарҳол қочиb қолинг, деган мазмунда телеграмма жўнатибди.

Уларнинг барчаси бир кеча-кундуз мобайнида мамлакатни тарк этишибди.

* * *

Машҳур олим Н. Боткиндан бемор сўрабди:

— Айтинг-чи, дўхтир озиш учун қандай машқлар фойдали?

— Бошингизни ўнгга ва чапга буриш, — деб жавоб берибди олим.

— Қачон?

— Қачонки сизни меҳмон қилишаётганда.

* * *

Машҳур киноактёр Адолф Менжу Нью-Йорклик тикувчига буюртма берибди. Уста бир ой ўтгачгина буюртмани бажарибди. Шимни олаётган Менжу жаҳл билан дебди.

— Аллоҳ таоло оламни етти кунда яратган, сиз бўлсангиз битта шимни ўттиз кунда тикдингиз.

Бунга тикувчи хотиржам жавоб берди:

— Жанобим, бу оламга қаранг ва бу шимга қаранг, қандай тикилган.

* * *

Таниқли бастакор Раҳманинов суратга тушишни ёқтирмаган экан. Ресторанда ўтирганида сураткаш унга объективни тўғрилайди. Раҳманинов унга бақирди:

— Тинч қўйинг мени!

У қўли билан юзини тўсишга улгуради. Оқшомги газетада унинг сурати шундай тагсўз билан эълон қилинди: "Миллион турадиган қўллар".

* * *

Кунлардан бирида таниқли адиб Жером К. истироҳат боғидаги кўлда бир хоним билан қайиқда сайр қиларди. Ёзувчининг укувсизлик билан эшкак эшаётганини пайқаб қолган ҳамроҳи унга деди:

— Худо кўрсатмасин, мабодо қайиқ ағдалиб кетса, чўкиб кетишим турган гап. Ахир мен сузишни билмайман!

— Кўп ташвиш чекманг, хоним, — дея жавоб қилди Жером, — агар қайиқ тўнтарилиб кетадиган бўлса, мен сизни ёлғизлатиб қўймайман. Чунки мен ҳам сузишни билмайман.

* * *

Лев Толстой ортидан гуруҳ-гуруҳ бўлиб эргашиб юрадиган газетачиларни ёқтирмас экан. Бир мухбир ёзувчи билан суҳбатлашиш учун рухсат сўрабди.

— Сизга бунинг нима кераги бор ўзи? — дебди Толстой.

— Қанақасига керак бўлмас экан, Лев Николаевич! Ахир Россиядаги бориб турган тентак ҳам сизга катта қизиқиш билан қарайди-ку!

— О, бунн мен ўз кўзим билан кўриб турибман, — жавоб берибди Толстой.

* * *

Врач машхур француз ёзувчиси Фонтеннелни қаҳва ичмасликка, бу унинг учун захар эканлигига ишонтирмоқчи бўлди.

Ўзим ҳам шундай деб ўйлайман, — врачнинг фикрини маъқуллайди ёзувчи. — Лекин у жудаям секин таъсир қилувчи захар, чунки уни саксон йилдан бери ичаман...

Фонтеннел юз ёшгача умр кўрди.

* * *

Таниқли рус педиатри Нил Фёдорович Филатов бир бемор боланинг ёнида доналари тикиб қўйилган шахмат тахтасини кўриб қолди ва уни бир қур шахмат ўйнашга таклиф қилди. Бир неча дақиқадан сўнг врач мот бўлди.

Шундан сўнг Нил Фёдорович ҳар гал болани кўргани кирганда у билан шахмат ўйнар ва доимо унга ютқазарди.

Бу қобилиятли бемор бола кейинчалик машхур шахматчи, жаҳон чемпиони бўлиб етишган А. Алёхин эди.

* * *

Якин дўстларидан бири таниқли композитор Антон Рубинштейндан сўрайди.

— Маэстро, сир бўлмаса айтинг-чи, нега ҳар куни соатлаб машқ қиласиз? Ахир усиз ҳам Сиз аъло даражада ўйнай оласиз-ку?

— Биласизми, — жавоб қилади бастакор, — бир кун машқ қилмасам бунн ўзим, икки кун машқ қилмасам — шогирдларим, уч кун машқ қилмасам — томошабинлар сезади!

* * *

Жузеппе Верди ўзининг "Рубадур" деган операсини тугатгач, таниқли танқидчи бир дўстини операнинг муҳим жойлари билан таништиради.

— Хўш, қалай? — деб сўрайди композитор.

— Агар очигини айтсам, ҳали пишмаган жойлари кўп.

Верди азбаройи хурсанд бўлганидан дўстини кучоқлаб олади.

— Сиздан беҳад миннатдорман, жуда бахтиёрман! Агар асар сизга ёқмаган бўлса, у албатта томошабинларга ёқади.

* * *

Олий табақага мансуб бир киши машҳур мусаввир Вилиям Хогарт ҳузурида расмини чиздиради. Портрет айнан ўзига ўхшар, шунинг учун ҳам жуда хунук чиққанди. Натижада буюртмачи уни олишдан бош тортади. Жаҳли чиққан Хогарт унга уч кун муҳлат бераркан, "борди-ю, шу вақт ичида олиб кетмасангиз, фигурага боплаб битта дум ёпиштираман-да, асарни "Одам — маймун" номи билан пуллаб юбораман" деб пўписа қилади.

Шармисор бўлишдан кўрққан ҳалиги киши эртасигаёқ расмини олиб кетади ва сотиб юборишга мажбур бўлади.

* * *

Француз математиги Ампер калласида мураккаб ҳисоб-китоб қилиб бораркан, худди аудиториядагига ўхшаш қора тахтага дуч келиб қолади. У суюнганидан тахта ёнига чопиб бориб, доим чўнтагида

олиб юрадиган бўрни чиқаради-да, формулаларни ёзишга тушади. Аммо тахта жойидан жилиб кетади. Ҳисоб-китобга берилиб кетган олим беихтиёр унга эргашади. Тахта тезлашади. Ампер чопа бошлайди, факатгина ўткинчиларнинг кулгуси уни ўзига келтиради. Формулага тўлган тахта қора каретанинг орқа тўсиғи экан.

* * *

Бир ёш немис ёзувчиси кўпчилик олдида мактанди.

— Мен Александр фон Гумболтдан атиги уч фунт енгил эканман.

Даврада машҳур ҳажвчи Мориц Сафир ҳам бор эди.

У деди:

— Ўша уч фунт миянгизга тааллуқли бўлса керак...

* * *

Галилей ўзи кашф этган термометрни симоб ёки спирт билан эмас, вино билан тўлдирибди. Улардан бирини Англиядаги дўстига юбораркан, телеграммага асбоб ҳақидаги маълумотномани ҳам қўшиб қўйибди. Маълумотнома йўқолиб қолганми ёки дўсти уни тушунмаганми. Ҳар тугул Галилейга қутилмаган жавоб келди:

"Вино ажойиб экан. Илтимос, шундай асбобдан яна юбор".

* * *

Париж университетида муҳандислик санъати бўйича маъруза борарди. Бўлажак улуғ адиб Виктор Гюго унда талаба эди. Дарс ўтаётган профессор қайсидир йили барокко услуби тугагани ва мумтозлик даври бошлангани ҳақида гапирганда ёш Гюго қўл кўтариб лутфан сўради:

— Кечирасиз, профессор, сиз аниқроқ айтолмайсизми, бу айнан қайси соатда содир бўлганди.

* * *

XVII аср француз шоири, енгил-елпи кўшиқлар муаллифи Шолени ёмон ахлоқи билан бутун Париж танирди. Ниҳоят, у тартибли ҳаёт кечиришга қарор қилади. Ва ўзидан анча катта ёшдаги бадавлат аёлга уйланади.

Улар никоҳдан ўтганлари ҳамон хотини Шолега:

— Энди илгариги беъманиликларингиздан воз кечарсиз деган умиддаман, — дейди.

— Шубҳасиз, — деб жавоб беради шоир. Бугунги ишим ҳаётимдаги энг сўнгги бемаънилиқдир.

* * *

Диккенс балиқ овига муккасидан кетган ишқибоз бўлган. У сувга қармоқ ташлаб қўйиб, қирғоқда ўтириб ҳордиқ чиқаришни ёқтирган. Шундай кунларнинг бирида нотаниш киши унга яқин келиб, шундай саволни беради:

— Қалай тортаптими?

— Ҳа, мен ҳозир келдим, — дейди ҳеч нарсадан беҳабар ёзувчи. — Лекин кеча шу ердан ўн бешта мана бундай форель балиғидан тутганман.

— Э-ҳа шунақами?! — жиддий тус олади нотаниш киши. — Биласизми мен кимман? Мен балиқчилик инспектори бўламан. Бу томонларда, биродар, балиқ овлаш қатъиян ман қилинган.

Инспектор расмийлаштириш учун чўнтагидан жарима қоғозини чиқаради.

— Ҳовлиқманг! — дейди Диккенс пинагини бузмай, — сиз танимадингизми ўзи мен кимман? Мен Чарльз Диккенс бўламан, машҳур ёзувчи, романистман. Оғзимдан беҳосдан чиқиб кетган ёзувчилик фантазиям учун жарима солинмаса кераг-ов!

* * *

Жек Лондон ўз сўзининг устидан чиқиб, роман ва ҳикоялари, қўлёзмаларини нашриётга белгиланган муддатда топшиарди. Аммо бир гал ваъдасини бажара олмади. Шунда ношир унга қуйидаги мазмунда хат ёзди: "Қадрли сэр! Агар икки кундан кейин ҳикоянгиз қўлёзмасини ололмасам, шартномани ўз қўлларим билан йиртиб ташлайман. Мен сиздан бутунлай фарқ қилиб, ҳар доим сўзимнинг устидан чиқаман..."

Жек Лондон шундай жавоб ёзди: "Қадрли сэр! Мен ҳамма ишни фақат қўлларим билан бажарсам эди... Аммо мен сиздан фарқ қилиб, каллани ҳам ишлатишимга тўғри келади..."

* * *

Машҳур итальян композитори Пуччини ҳаётда хушчақчақ одам бўлган. Кунлардан бир куни композитор оёғи синиб, касалхонага тушади. Уни кўргани келган дўстларига композитор шундай дейди:

— Хурсандман, ҳали ўлмасимдан олдин менга ҳайкал қўйишяпти.

Тушунмадик — қанақасига!

— Мана, оёғимни гипслашдан бошлашди.

Машхур физик олим Резерфорд бир куни тунда тажрибахонасига келса, шогирдларидан бири ишлаб ўтирган экан.

— Ҳа, нима қилиб ўтирибсиз? — деб сўрабди олим.

— Ишляпман, жаноб.

— Ишлайман.

— Ҳай, менга қаранг, Сиз қачон ўйлайсиз ўзи?

* * *

Буюк мутафаккир Монтен шундай деган экан:

— Бу дунёда энг тўғри тақсимланган нарса — ақл. Чунки шу пайтгача ҳали ҳеч ким ақли камлигидан шикоят қилмаган.

* * *

Кунлардан бир куни Франция кироли Людовик XIV бир туркум шеърлар ёзиб, фикрини айтиш учун таниқли адабиётшунос Буалога берибди.

Танкидчи қиролнинг асарларини диққат билан ўқиб чикқач, бир зум ўйланиб турибди-да, шундай жавоб қилибди:

— Мен сизнинг ажойиб истеъдодингизга яна бир қарра қойил қолдим. Олампадох, Сиз ёмон шеърлар ёзиб кўришни истаган экансиз, буни қойилмақом қилиб уддалабсиз!

* * *

Екатерина II ўз хизматқоридан сўради:

— Нега ўйланиб ўтирибсан?

— О менинг маликам яхши солдатларни сиз шу ўлимга ҳукм қилаверсангиз, келажак аёллари сизни ҳеч қачон кечирмайдилар.

* * *

Бир куни француз ёзувчиси Франсуа Рабле шошилиш равишда Парижга борадиган бўлиб қолибди. Аммо йўлқирага ёзувчининг пули йўқ эди. Шунда Рабле меҳмонхонанинг кўзга яққол ташланадиган жойига, шакар солинган халта қоғоз устига "қирол

учун заҳар" деб ёзиб қўйибди. Бир соатдан сўнг ёзувчи ҳибсга олиниб, шошилинч извошда пойтахтга жўнатилибди.

Парижга етиб келинганч, энг аввал ёзувчини қоғоз халтадаги "заҳар"ни ейишга мажбур қилишибди. Рабле тап тортмай "заҳар"ни ебди. Унга ҳеч нима бўлмаганч, олий судья ёзувчини озод қилибди.

* * *

Машҳур рассом Макс Либерманн бир савдогарнинг портретини чизмокчи бўлди. Савдогар бўлса рассомга халакит бериб, ҳадеб санъат ҳақида бўлар-бўлмас сўзларни гапира бошлади.

Либерманн унинг сўзларини бир оз тинглаб турди-да, охири тоқати-тоқ бўлиб:

— Бир оз тўхтасангизчи, ахир! Бўлмаса ҳозир ҳақиқий башарангизни чизиб қўяман! — деди.

* * *

Шведлар билан бўлган урушда Нейшлот қалъасининг комендантлари Кузмин бир қўлидан ажраган экан. Шведлар ундан қалъани топширишни талаб қилишганда, бир қўлли комендант уларга қараб туриб, қалъа девори устидан бундай жавоб берибди.

— Дарвозани сизларга бажонидил очиб берардим, лекин бунинг уддасидан чиқолмайман. Чунки биттагина қўлим қолган. Лекин шу қўлим ҳам банд, унда қилич бор!

* * *

Поляк шоири Юлиан Тувимдан бир киши: "Худбин одам қандай бўлади?", — деб сўраб қолибди. Бунга Тувим шундай жавоб қилибди: "Худбин деб, менга сира ғамхўрлик қилмайдиган одамни айтадилар".

* * *

Машҳур венгр композитори Франц Листдан бир композиция тўғрисида фикрини сўрашди.

— Бу асарда кўпгина янги ва жуда яхши жойлар бор экан, — деди у, — аммо биласизми..

— Хўш-хўш, давом этаверинг.

— Биласизми, ўша янги жойлари яхши эмас, яхши жойлари янги эмас.

* * *

Сомерсет Моем 88 ёшида оғир касалликка чалиниб, узоқ вақт ётиб қолади. Дўхтирлар унинг ёнига киришни ҳам тақиқлаб қўйдилар: Шунда унинг ихлосманди бўлган бир аёл телефон қилиб сўради:

— Жаноб Моем, ҳеч бўлмаса сизга апельсин ва гул жўнатишимга рухсат беришар.

— Апельсинни қанча хоҳласангиз жўнатаверинг, — деди кулимсираб ёзувчи, — аммо гул жўнатишга ҳали эртароқми дейман.

* * *

Машҳур зоолог Брем талабаларга маъруза ўқирди. Бир куни маъруза тугаши билан улардан бири ундан сўради:

— Жаноб профессор, айтинг-чи, дунёда шердан қўркмайдиган ҳайвон борми?

— Албатта бор, — жавоб қилди Брем. — У ҳайвон — она шердир.

* * *

Энрико Ферми Италия академиясининг аъзоси эди. Академия мажлислари доим қирол саройида ўтар ва дабдабали бўларди. Бир куни Ферми мажлисга кечикиб қолди-ю, кичкина "Фиат"ини миниб, бир ўзи саройга келди. У кўринишидан, "машҳур профессор Ферми"га ўхшамас, шошиб отланганидан, кийимлари ҳам жўнгина эди. Бу аҳволда соқчи саройга қўймаслигини ўйлаб, у қувлик қилди.

— Мен профессор Ферми жаноби олийларининг ҳайдовчиси бўламан, киришга рухсат этинг ! — деди ғоз туриб. Соқчи тавозе билан ижозат берди.

* * *

Шаляпин ўз касбдошлари тўғрисида, гарчи улар истеъдодсиз бўлсалар ҳам, ёмон сўз айтмас эди. Бир куни ундан бир ашулачи ҳақида ўз фикрини сўрашди.

— У киши катта истеъдод эгаси, — деди Шаляпин.

— Масалан, ўзи ашула айтади, ўзи тинглайди.

* * *

Ёзувчи Мориц Сапир бир адабиётчи билан баҳслашиб қолди.

— Сиз фақат пул учун ёзасиз, жаноб Сапир, — деб заҳарханда қилди у. — Мен эса шуҳрат учун...

— Қаранг-а, — деди Сапир, — қандай ажойиб ўхшашлик. Икковимиз ҳам ўзимизда йўқ нарсa учун ёзарканмиз.

* * *

Веналик машҳур врач Нотнагел ҳузурига бир савдогар ўзини мунтазам безовта қилаётган касаллиги туфайли маслаҳат олгани келади.

Айтишларича, доктор биринчи маслаҳати учун 25 марка, иккинчи ва кейингилари учун 10 маркадан олар экан. Савдогар бўлса, озроқ ҳақ тўлаб ўз мақсадига эришмоқчи бўлиб, врач ҳузурига келади ва қабулхона эшигини очиб, эски қадрдонлардай:

— Жаноб доктор, мана яна ҳузурингиздаман! — дейди.

Врач Нотнагел бўлса беморга ҳайратланиб қарайди ва уни эслай олмайди. У савдогарни диққат билан текширгач, дейди:

— Вужудингизда ҳеч қандай ўзгариш йўқ, охирги ёзиб берган дори-дармонларни ичишда давом этинг!

* * *

Ҳаддан зиёд тортинчоқ бир йигит машҳур актриса Брижит Бардонинг ёнида туриб қолади. Биринчи бўлиб актриса лукма ташлайди:

— Менинг исмим Брижит Бардо. Сизчи?

— Мен... меники унақа эмас!

* * *

Чўнтагида чақаси ҳам бўлмаган Уйғониш даврининг улуғ рассоми Рафаэл Санти бир куни ошхонага кирибди. Тушлик ҳақини тўлашни

кўп ўйлаб ўшрмай, бочкачанинг қопқоғини олибди-да, унга кўчада бола кўтариб ўтирган аёл расмини чизибди ва асарни тушликнинг хаки учун бериб юборибди.

Ҳозирги кунда тасвирий санъатнинг бу ноёб асари — "Мадонна делла Седия" Италия музейларидан бирини безаб турибди.

* * *

Машҳур ҳайкалтарошдан сўрадилар:

— Айтинг-чи, мрамартошдан одамнинг ҳайкалини яшаш осонми, қийинми?

— Бунинг қийин жойи йўқ, — деди у, — аввал мрамартошни ишхонага олиб кирасиз, сўнгра унинг одам гавдасига ўхшамаган жойларини йўниб ташлайсиз, вассалом.

* * *

Австрия рассоми Оскар Кокошка жуда ҳозиржавоб одам бўлган экан. Франциядаги Версал саройини томоша қилиб юрган рангтасвир устаси озгина нафасини ростлаш учун картиналар галереясидаги креслога ўтирибди.

— Мсё, сиз қирол Людовик XIVнинг креслосида ўтирибсиз, бу мумкин эмас, — дейди уни кузатиб турган хизматчи аёл.

— Хижолат бўлманг, қирол кириши билан дарров ўрнини бўшатаман, — дейди рассом.

* * *

Буюк француз ёзувчиси Молер 1673 йил, 17 февралда ўзининг "Сохта бемор" комедиясида Ипохондрик ролини сўнгги марта ижро этди ва орадан кўп ўтмай вафот этди.

Молерни даҳрий деб юрган Париж архиепископи уни Париж мозорларига дафн этишни қатъиян ман қилди. Француз қироли Людовик XIV орага тушди. У архиепископни чақиртириб келиб:

— Ҳазрати олийлари, айтинг-чи, Париж мозорларида ер неча газ чуқурликкача муқаддас ҳисобланади? — деб сўрабди.

— Камида саккиз газгача! — деб жавоб берди архиепископ.

— Жуда соз, — деди кирол, — мен Молернинг гўрини ўн икки газ чукур қилиб қовлаттираман. Шунда сизнинг муқаддас ерингизга зиён етмайди.

Шундай қилиб, Молер Париждаги "Первашэ" мозорида ўн икки газ чуқурликда қазилган гўрга тантана билан дафн этилди.

* * *

Доктор Лайвеснинг академик бўлиб кетишига бир баҳя қолади. Гап шундаки, у Лондон Фанлар академиясига қуйидаги мазмунда хат жўнатади:

“Тиббиётда юз берган ғалати воқеа ҳақида шошилиш хабар бермоқчиман.

Мен Каледан Лондонга қайтаётган кема денгизчиси устундан йиқилиб, оёғини синдирди. Шунда мен дарров оёқ қисмларини бирлаштириб, кема арқони билан боғладим ва денгиз суви қуйдим. Денгизчи ҳеч нима бўлмагандай юриб кетди”.

Академияда ҳамма Лайвесни академикликка қабул қилишга овоз беради. Аммо тўсатдан яна бир хат келиб қолади:

“Шошилишда денгизчининг оёғи ёғочдан эканлигини айтиш ёдимдан чиқибди”.

* * *

Фарадей ёшлигида инглиз химики Деви қўлида лаборант бўлиб ишлаган эди. Деви у ҳақда кейинчалик шундай деб қўядиган бўлибди:

— Албатта, мен кўпгина кашфиётлар қилганман, аммо кашфиётларимдан энг юксаги, бу — Фарадейдир.

* * *

Кунларнинг бирида машҳур поляк пианиночиси Игнаци Падеревскийга таклифнома келтириб беришди. Таклифнома шундай сўзлар билан бошланарди:

“Рафиқам сизга атаб ёзган куйини ижро этади. Қизим эса романслар айтиб беради. Ўғлим скрипка чалади. Шундай кейин кечки 22.00 да зиёфат бошланади”.

Падеревский таклифнома эгасига шундай деб жавоб юборди:

“Катта раҳмат. Таклифингизни қабул қиламан. Уйингизга роппа-роса 22.00 да етиб бораман ”.

* * *

Саёҳат қилиб юрган А.Толстой бир шаҳарга келиб меҳмонхонага кирди-да, навбатчига йўлиқди.

— Мен ёзувчи Толстойман. Сизга мен учун жой тайинлаб қўйган бўлишлари керак.

— Бўлмасам-чи, албатта! — дея жавоб берди навбатчи. — Сизга алоҳида хона олиб қўйибмиз. Энди мана бу "Анна Каренина"га дастхат ёзиб берсангиз. Сизнинг бу китобингизни атайлаб, дастхат ёздириб олиш учун сотиб олдим.

Толстой жавоб берди: — "Ўлик жонлар"ни ҳам мен ёзганман.

— Кечирасиз, "Ўлик жонлар" ҳозир менда йўқ.

— Унда мен меҳмонхонангизда турмайман, — деди Алексей Николаевич ва чиқиб кетди.

* * *

Михаил Зошченконинг отаси рассом бўлган, аммо рассом сифатида шуҳрат қозонолмаган эди.

Машҳур ёзувчи бўлиб танилгач, М. Зошченко бир комиссия дўконда отаси ишлаган расмни кўриб қолади. Расмнинг баҳосини сўраганида, сотувчи "уч юз доллар", дея жавоб беради.

— Нега мунча қиммат? — деб сўрайди Зошченко.

— Ахир муаллифнинг исмини қаранг! — деб жавоб беради сотувчи. — У бу эмас, Зошченко-я!

* * *

Санъат ҳомийси бўлган петербурглик бир зодагон таниқли созанда Генрих Венявскийни чойга таклиф қила туриб, унга:

— Дарвоқе, скрипкангизни олиб келишни унутманг, — деб тайинлади.

— Скрипкам номидан сизга миннатдорчилик билдираман, — деди созанда, — аммо шуни ҳам айтиб қўяй, скрипкам чой ичмайди.

* * *

“Ричард III” драмаси қўйилаётган пайтда бош ролни ижро этувчи таникли актёр Сулливан:

От қани? Отни келтиринг! От келтирган одамга ярим подшолигимни бераман, — деб кичқирибди. Пастда ўтирган томошабинлардан бири одамларни кулдириш ниятида актёрга мурожаат этиб:

— Жаноб Сулливан! От ўрнига эшак ҳам бўлаверадими! — дебди.

— Албатта бўлаверади! — дебди Сулливан. — От ўрнига эшак миниш айб эмас... Қани, тезроқ кела қолинг.

* * *

Оксфорд университетининг ўқитувчиси Кэролл "Алиса ажойиботлар ўлкасида" сарлавхали эртақ ёзибди-да, матбуотда эълон қилдирибди. Эртақ Англия қироличасига жуда маъқул тушибди.

Қароличанинг буйруғи билан Кэроллнинг бошқа асарларини ҳам топтириб келишибди. Қизиғи шундаки, Кэроллнинг ўша эртақдан бошқа барча ёзганлари олий математикага оид асарлар экан...

* * *

Инглиз ёзувчиси Энтони Троллоп бутун ҳаёти давомида қирқ еттита роман ёзган экан. Ундан:

— Энг яхши асарингиз қайси? — деб сўрашганларида Троллоп:

— Почта кутиси, — деб жавоб берибди.

Чунки бу ёзувчи Англия почтасининг бош директор ўринбосари вақтида почта кутисини ўйлаб топган экан.

* * *

Физик олим Кирхгоф бир куни спектрлар анализи пайтида қилган кашфиёти ҳақида гапириб:

— Қуёш спектри, — дебди у, — қуёшда олтин борлигидан далолатдир.

— Бу кашфиётдан нима фойда, ахир қуёшдан олтин олиб бўлмайди-ку, — эътироз билдирибди тингловчилардан бири.

Тез орада Кирхгофга кашфиётлари учун олтин нишон топширишибди.

— Мана, — дебди олим хазиллашиб, — мен қуёшдан олтин олдим.

* * *

Уран сайёрасини топган машҳур инглиз астрономи Гершель яхшигина оптик ҳамда зўр математик эди. У 1802 йили Францияга ташриф буюрганида Наполеоннинг қабули бўлди.

— Эртага нима иш билан шуғулланмоқчисиз? — сўради император.

— Орган концерти бераман, — деди астроном. Чунки Гермель жуда ажойиб музикачи ҳам эди-да.

* * *

Танқидчилардан бири машҳур ёзувчи Майн Риддан сўради:

— Сизнинг янги романингиз жуда қизиқиш билан ўқияпти, лекин унда жиддий бир камчилик бор. Сиз бошсиз чавандозни қаерда учратгансиз?

— Ёзувчи шундай жавоб берди.

— Ҳақиқатан ҳам бошсиз чавандозни учратмаганман, — деди киноя билан Майн Рид. — Аммо бошсиз суҳбатдошларни эса, эҳ-хе...

* * *

Газеталардан бири: "машҳур инглиз ёзувчиси Р. Киплинг вафот этди" деган хабарни босиб чиқарди. Бу хабарни ўқигач, ёзувчи газета ноширига қуйидаги мазмунда хат юборди: "Илтимоскиламан, бундан кейин мархумнинг номига газета юборманг, обуна ҳақининг қолган қисмини эса ўзимга қайтариб юборинг. Имзо: Мархум Киплинг".

* * *

Машҳур композитор Россини ўз юртида унга хайкал қўйиш учун олтин баҳосида 12 минг танга тўплашганини эшитиб қолибди.

— Шунча пул сарфлаб юришга нима хожат бор эди, — деб ажабланибди у. Шу маблағнинг ярмисини ўзимга беришса, хар куни болахонага чикиб, халойикка ўзимни кўрсатиб турардим.

* * *

Рус томошабинларининг таклифига биноан Россияга келган италиялик машҳур хонанда аёл Габриэлла император олиялари Екатерина II билан учрашибди. Габриэлла Россияда икки ой концерт бериш шарти билан Екатерина II дан беш минг дукат миқдорида хизмат ҳақи сўрабди. Екатерина II унга:

— Мен фелдмаршалларимга ҳам шунча пул тўламайман, — деб жавоб берибди. Габриэлла ўша захоти Екатерина II га:

— Жуда соз, жаноби олиялари, бўлмаса, ўша фелдмаршалларингиз ижросидаги концертни томоша қилаверинг, — дебди.

Шундан кейин Екатерина II беш минг дукат тўлашга мажбур бўлибди.

* * *

Немис химиги Эгон Виберг ўз маърузаларидан бирини шундай сўзлар билан бошлади:

— Ўртоқлар, мен бу дарсимни хлор газини билан бўладиган тажрибаларни намоиш қилишдан бошламоқчиман. Хлор — бу жуда заҳарли газ. Агар тажриба вақтида мен ҳушимдан кетиб қолсам, марҳамат қилиб, ташқарига — тоза ҳавога олиб чиқинглар ва шу билан бугунги маърузани тугади, деб ҳисоблайверинглар.

* * *

Бир аёл таниқли ёзувчидан: — Сиз Франсуаза Саганнинг сўнгги романини ўқидингизми? — деб сўрабди.

Йўқ, — дебди ёзувчи.

Беғам ёзувчи экансиз, — дебди аёл.

— Ахир романнинг китоб бўлиб босилганига уч ойдан ошиб кетди-ку... — Сиз Дантенинг "Илоҳий комедия"сини ўқиганмисиз? — сўрабди ёзувчи. — Йўқ, — дебди аёл.

— Унда сиз мендан ҳам беғам экансиз. Ахир "Илоҳий комедия" бундан 600 йил илгари ёзилган.

* * *

Таниқли немис рассом Макс Слефогт машҳур бўлмасдан олдин қийин ҳаёт кечирарди. Бир куни бир харидор у чизган расм олдида узоқ вақт тикилиб қолди.

— Бу расм шунчалик ажойиб эканки, унга қараб ҳеч тўймайман! — деди у.

— Мен ҳам, — жавоб берди Слефогт, — шунинг учун ҳам уни сотмоқчи бўлиб турибман-да.

* * *

Бир ўғри қадимги Юнонистонда ном чиқарган нотик Демосфеннинг уйини тунаб кетибди. Кейинроқ у Демосфенга келиб, ундан кечирим сўрабди:

— Сизнинг уйингиз эканлигини ҳеч ҳам билганим йўқ, — дебди ўғри.

— Бўлмаса, бундай номаъқулчиликни қилмаган бўлардим. Демофен ўғрига дебди:

— Менинг уйим эканлигини билмабсан, майли. Аммо ўзингнинг уйинг эмаслигини билмадингми?

* * *

Франциялик машҳур актриса Сара Бернар сахнада камбағал аёл ролини ўйнарди. У монологини қуйидаги сўзлар билан тугаллайди: "Юргани дармоним, ўтиргани мадорим қолмади... очдан ўладиган бўлдим..."

— Ундай бўлса, билагузугингни сота қолмайсанми? — деб қичкиради томошабинлардан бири актрисанинг тилла билагузугига кўзи тушиб. Бернар сахнага чиқишдан олдин билагузугини ечиб қолдиришни унутган экан. Актриса томошабиннинг лукмасига дарҳол жавоб қайтаради: "Билагузугимни жон деб сотардим-у, аммо у қалбаки-да".

Ёзувчи Паул Хайде одам лик тўла трамвайда кетаётган эди. Бир йигит унинг оёғини босиб тураверди. Машхур ҳикоянавис оёғини тортиш ўрнига, секингина йигитнинг елкасига туртиб сўради:

— Дўстим, айтинг-чи, ёшингиз нечада?

— Йигирмада, нима эди?

— Йўқ, ўзи шунчаки, аммо бу ёшда ҳар ким ўз оёғида тургани маъкул.

* * *

Ёш, аммо ўзига бино қўйган бир шоир шеърларини Лилиенкронга жўнатар экан, юзаки камтарлик билан шундай деб ёзди:

— Талантимга билдирадиган фикрингиз кутганимга қарши бўлса ҳам хафа бўлмайман, яъни:

*Мени улугъ шоир танқид қилган он,
Ҳис этгум ўзимни шоири жаҳон.*

Лилиенкроннинг фикри қисқа ва лўнда бўлди:

— Азизим, хатингизга кўра сиз ҳамма нарсани тескари тушунар экансиз. Бундан чикди сиз энг улугъ алломаларнинг алломаси экансиз.

* * *

Шарл Гуно ҳаётида 12 та опера, 140 романс ва бошқа кўпгина куйлар басталаган машхур композитордир. У манманлик ва шуҳратпарастликни ёмон кўрарди. Гуно шогирдларига бу ҳақда гапириб, шундай дейди: "Ёшлигимда, ҳали композитор сифатида танилмаган вақтимда мен ҳам манманликка берилиб, мағрурланиб кетганман. Ўша пайтда мен икки композиторни тан олардим: бири — ўзим, иккинчиси — Моцарт эди.

Музыка шинавандаларига танилиб, анча шуҳрат топганимдан кейин Моцарт билан ўрнимни алмаштирдим, яъни Моцартни биринчи, ўзимни иккинчи ўринга қўядиган бўлдим. Композитор сифатида шуҳрат топиб, номим бутун дунёга машхур бўлгандан кейин эса фақат Моцартнигина композитор деб биладиган бўлдим".

* * *

Машҳур рус кимёгари Менделев бўш пайтларида чемодан яшаш билан машғул бўлар экан. Бир куни дўкондан чемодан яшаш учун керак бўладиган асбоб-ускуналарни олиб турган экан, нотаниш бир киши сотувчидан:

— Бу одам ким — деб сўрабди.

— Наҳот танимасангиз!

— Ажабланиб дебди сотувчи. — Чемодан ясайдиган машҳур уста Менделев шу киши бўладилар. Менделев ўзича сотувчининг берган баҳосидан ғоят хурсанд бўлибди.

* * *

Кунлардан бир куни Александр Пушкин журнал таҳририятига мактуб йўллаб, ўзига тегишли қалам ҳақини сўрабди. Таҳририят шоирга ёзган жавоб хатида шундай саволлар бор экан:

"Пулни душанба куни олганингиз қулайроқми ёки сешанбами? Икки юз сўмнинг ҳаммасини бирийўла оласизми ёки олдин юз сўми ҳам kifоями?"

Шоир қисқа жавоб қилибди:

"Душанба сешанбадан яхши, икки юз сўм эса юз сўмдан яхши".

* * *

Кунлардан бирида Барон Ротшильд Сафирдан оилавий альбомига теша тегмаган гапларни ёзиб беришни илтимос қилибди. Сафир қаламини олиб, шундай сўзларни битибди: "Менга юз луидор қарз беринг-да, уни мутлақо унутинг!".

* * *

Машҳур артист Жан Габеннинг тишини тиш дўхтири суғуриб олибди. Орадан бир неча кун ўтгач, артист дўхтирдан шундай мактуб олибди. "Олинган тишингизни бир мухлисингизга сотдим, у тумор қилиб тақиб юрибди. Хизмат ҳақини ўша пулдан ушлаб қолдим, қайтимини юбораёпман".

* * *

Бир куни машҳур рус кимёгари Николай Бекетов ўз хонасида ишлаб ўтирганида хизматкори ховлиқиб кирибди.

— Николай Николаевич! — дебди у. — Кутубхонангизда ўғрилар юришибди? Олим ишидан зўрға бошини кўтариб, бамайлихотир сўрабди.

— Хўш, улар қанақа китобларни ўқишяпти?

* * *

Француз эртақчиси ва масалчиси Жан де Лафонтен ўз асарларини фақат жала қуйиб турган пайтлардагина ёзар экан....

* * *

Француз композитори Адолф Шарли ўз балетларини фақат тўшакда ётган ҳолда, устига кўрпа ёпиниб олиб, оёқлари устига ҳамда кўксига биттадан мушук қўйиб ёзар экан. "Жизел" ва "Корсар" ("Денгиз қароқчиси") балетлари ҳам ана шундай вазиятда ёзилган экан.

* * *

Бир ёш йигит ўзини етук актёр деб ҳисоблайди ва машҳур трагик актёр Рибак овга Отелло ролини ўйнаб кўрсатади. Қойил қилдим, дея ўзича мағрурланади:

— Сўнгги кўринишда Дездемонани бошлаб ўлдирдимми-а?

— Ҳа, бошладинг, — деб жавоб беради Рибак ов. — Лекин Отеллони биринчи кўринишдаёқ ўлдирган эдинг.

* * *

Ёш шоир ўз шеърларини Теодор Фонтанега жўнатар экан, шундай деб ёзди:

— Жаноб Фонтане, мен ўз шеъримда нукта ва вергулларни атайлаб ишлатмадим, чунки улар бутунлай ортиқча. Агар сиз уларни қўйишимни лозим топсангиз, марҳамат, хоҳлаган жойга қўйишингиз мумкин.

— Ёш дўстим, илтимос, келгуси сафар таҳририятга фақат нукта ва вергулларни жўнатсангиз! Шеърларни эса, ўзимиз бир амаллармиз.

Машхур физик Нильс Бор ҳали Геттингенда ўқиб юрган пайтида бир маърузага яхши тайёрланмай борди. Унинг маърузаси бўш таъсирсиз

бўлди. Аммо Бор ўзини йўқотиб қўймай, сўзининг охирида деди:

— Бу ерда мен шунчалар арзимас маъруза тингладимки, меникини илтимос, улардан олинган ўч деб билинглар.

* * *

Петербурглик бир ношир Пушкинни мот қилиш учун ундан сўрабди:

— Айтинг-чи, Александр Сергеевич, сиз нима учун асар ёзасиз?

Ношир Пушкиннинг, пул учун асар ёзаман, дейишини кутган экан.

Шоир эса унга бутунлай бошқача жавоб берибди: — Ўзим ва халқим учун ёзаман... Хўш, нима учун сиз менинг асарларимни нашр этасиз?

Ношир беихтиёр:

— Пул учун нашр этаман, — деб юборибди. Шоир унга яна савол берибди:

— Айтинг-чи, асар ёзиш қийинми, нашр этиш?

Ношир шоирнинг бу саволига жавоб беролмай мот бўлибди.

* * *

Бир олим сув ости кабелининг муҳимлиги тўғрисида маъруза қилди. Сўзини тугатгач, сўради:

— Қани, кимда қандай саволлар бор?

— Ҳаммаси яхши, деди бир аёл ўрнидан туриб, — фақат бир нарсга тушунолмай турибман. Европадан Америкага телеграммалар қандай қилиб қуруқ ҳолда етказилади?

* * *

Муаллиф танқидчидан сўради:

— Балки драмамнинг бирор жойини ўзгартириш керакдир?

— Сиз бош қаҳрамонни отиб эмас, осиб ўлдиришингиз керак.

— Нега?

— Негаки томошабинлар милтиқнинг қарсиллашидан уйғониб кетишади.

* * *

Театрда битта ҳам томошабин йўқ эди.

— Демак, пеъсангиз томошабинларга ёқмабди, — деди директор асар муаллифига.

— Қизиқмисиз, битта ҳам томошабин келмаганидан кейин пьесанинг ёққан-ёқмаганини кимдан билдингиз.

* * *

1926 йили Парижда кинематография ходимларининг Жаҳон конгресси бўлади. Конгресс қатнашчилари ака-ука Люмьерлар ихтиро қилган кино санъатининг аҳамияти, уни ривожлантириш йўллари ҳақида маслаҳатлашадилар. Катта залнинг бир бурчагида мунгайиб ўтирган бир қария конгресс ташкилотчилари диққатини ўзига тортади. Танаффус пайтида оддийгина кийинган бу қариядан:

— Сизга ким керак? — сўрайдилар. — Бу ерга сизни ким таклиф қилди?

Қария уялинқираб ўрнидан турди-да:

— Биласизларми, менинг фамилиям Люмьер, — дебди. Маълум бўлишича, конгресс ташкилотчилари улуғ ихтирочини анжуманга таклиф қилишни ёддан чиқаришган экан.

* * *

Немис драматурги Макс Халбе ва Франк Ведекинд кўп йиллардан бери дўст эдилар, бироқ бир-бирларининг устларидан кулишни канда қилишмасди. Бир куни Макс Халбе драмасининг премьераси бўлиб ўтди.

— Қалай, драма ёқдими? — сўради Халбе эртасига.

— Кечаси ухлолмай чиқдим, — деди Ведекинд жилмайиб.

— Шунақа денг, менимча драмда кишини бунчалар ҳаяжонга соладиган жойлари йўқ эди, шекилли.

— Гапингиз рост, дўстим, — деди Ведекинд, — кечаси ухламаганимнинг сабаби, мен премьераси пайтида тўйиб ухлаб олгандим.

* * *

Икки ёш композитор бир-бирига "Мен басталаган куйни ўғирлагансан", деган даъво билан Вена судларидан бирига

мурожаат этишади. Судья мусикадан беҳабар бўлгани учун эксперт сифатида композитор Ференц Варни таклиф этади.

Композитор ҳар иккала бастакорнинг ноталари билан танишиб чикқач, судья ундан сўрайди:

— "Хўш, жаноб эксперт, айтингчи, ким-кимдан ўғирлабди?"

— Иккови ҳам Жак Орфен Бахни талашибди! — деб жавоб беради у".

* * *

Буюк рус ёзувчиси Антон Чехов врач сифатида Максим Горькийнинг соғлигини текшириб кўради. Шундан сўнг Горький унга:

— Доктор, энди менинг сиздан яширадиган ҳеч қандай сирим қолмади, бутун ички дунёмни билиб олдингиз, — дейди.

— Умуман олганда шундай... — деб жавоб беради Антон Павлович. — Босмахона ишчилари ҳам ўзлари муқоваланган китобнинг ички дунёсини шу даража биладилар.

* * *

Гашек ўзининг "Азамат солдат Швек" романида Прагадаги бир пивоҳонани бошлаб тасвирлаган. Ёзувчи иттифоқо ўша ерга кириб қолса, мижозлар Гашекнинг романи ҳақида баҳслашиб ўтиришган экан. У одамларни синамоқчи бўлиб: "Бу роман ўтакетган бемаъниликдан бошқа нарса эмас", деб юборибди. Ана шунда пивоҳўрлар мунозарани йиғиштириб, ёзувчини дўппослаб кетишибди. Уларнинг кўлидан зўрға қутулиб чикқан Гашек: "Баданимнинг ҳар бир кўкарган жойи яхшигина бир тақризга тенг бўлди", деган экан.

* * *

Бир ёш хоним машҳур француз қизиқчиси Фернанделдан дастхат ёзиб беришни сўраб, унга бир парча қоғоз узатибди. Фернандел бу илтимосни бажонидил бажо келтиргач, ўша хонимга:

"Наҳотки дастхат тўплайдиган альбомингиз бўлмаса?" дебди. "Нега бўлмас экан, — деб жавоб қилибди дастхат ишқибози бўлган хоним, — албатта, бор. Аммо мен уни уйда сақлайман.

Кейин нимаики тўпласам, ҳаммасини уйга борганимда альбомимга кўчириб қўяман".

* * *

Машҳур жарроҳ. Николай Пирогов Париж шахрини айланиб юриб, Тиббиёт академиясига кирибди. Николай Пирогов у ердагиларга ўзини танитмабди ва залга кириб, профессор Нелатовнинг маърузасини тинглабди. Профессор томонидан рус жарроҳи Пирогов томонидан биринчи марта амалга оширилган мураккаб операция ҳақида маъруза ўқибди. У маърузани яқунлаб:

Агар истовчилар бўлса, ушбу операцияни мурда устида тажриба қилиб кўрсин, — дебди. Пирогов қўл кўтариб, ўрнидан турибди-да, ўз операциясини такрорлабди. Профессор Нелатов хурсанд бўлиб кетибди ва Пироговга юзланибди-да, дебди:

— Машҳур Пироговга, Парижда ҳам сизнинг издошларингиз бор, деган мазмунда телеграмма юборамиз. Сизнинг фамилиянгиз нима, ҳамкасаба?

Машҳур жарроҳ ерга қараб жавоб берибди:

— Пирогов менман...

* * *

Шерлок Холмс ва Ватсон овга боришибди. Кечаси машҳур изкувар уйғониб, шеригига дебди:

— Ватсон, осмондаги юлдузлар сизга ҳеч нарсани эслатмаяптими?

— Менимча, эртага ҳаво очиқ бўлади.

— Назаримда, чодиримизни ўмариб кетишган кўринади.

* * *

Д'Акоста Португалиядан Россияга жўнаб кетаётганида кузатувчилардан бири унга қалтис савол берди:

— Отанг, бобонг ҳамда бобокалонинг денгизда чўкиб ўлганлигини била туриб, кемага ўтиришдан кўрқмайсанми?

— Кечирасан, ўзингнинг аждодларинг қай йўсинда оламдан ўтишган? — сўради Д'Акоста ўз навбатига.

— Иссиқ тўшакларида, тинчгина, — мағрур жавоб қайтарди суҳбатдоши.

— Ундай бўлса, айтчи, азизим, — деди машҳур қизикчи суҳбатдошига, — ўзинг ҳар кеча тўшакка кириб ётишга қандай журъат қиласан?

* * *

Медичи букри бўлган экан. Лекин Микеланджело уни қадди қомати келишган барно йигит қиёфасида тасвирлабди. Тасвирни кўрганлар ҳайрон бўлиб, "нега бундай қилдингиз" деб сўраша, Микеланджело жавоб берибди:

500 йилдан кейин унинг букрилигини ким ҳам биларди.

* * *

Поляк шоири Юлиан Тувимдан бир киши: "Худбин одам қандай бўлади?" деб сўраб қилибди. Бунга Тувим шундай жавоб қилди: "Худбин деб, менга сира ғамхўрлик қилмайди".

* * *

Париж яқинидаги муҳташам бир қасрда олий даражадаги меҳмонлар учун зиёфат уюштирилаётганди. Эшик оғаси ташриф буюрувчиларнинг ҳужжатларини синчиклаб текширарди. Таниқли рассом Пабло Пикассо зиёфатга паспортсиз келиб, ўзининг ким эканлигини амалда исботлаш учун ўша машҳур тинчлик кабутарини чизиб кўрсатади. Рассом билан изма-из келаётган аёл ўзини танитади: "Мен СССР маданият вазириман".

Эшик оға аёлга буни нима билан исботлаши мумкинлигини сўраркан, Пабло Пикассонинг расм чизиб ўз шахсини исботлагани ҳақида эслатади. Шунда халиги аёл ҳайратланиб сўрайди: "Пабло Пикассо ким ўзи?"

Шунда хизматкор бошқа бир оғиз ҳам гап сўрамай, меҳмонларга эълон қилади: "СССР маданият вазири ташриф буюрдилар!"

* * *

Кўнларнинг бирида орол губернатори Санчо Пансо бир волинка чалувчининг машқини эшитиб қолади. У жуда ёмон чалар, ҳамма

уни койир эди. Факатгина Санчо уни тинглаб олқишларди, хатто пул билан ҳам мукофотларди.

Санчодан нега бунақа қилаётганини сўрашди. Санчо жавоб берди: "Агар мен — губернатор уни сўксам, бутунлай чалишни ташлаб юборарди. Кейин эса бекорчиликдан ўғри бўлиб кетарди. Балки бировни ўлдирарди ҳам. Ундан кўра ёмон чолғувчи бўлиб, одам сифатида юргани яхши эмасми?..."

* * *

Француз ёзувчиси Шамфор оғриб ётганди. Кўргани келган дўхтир сўради:

— Қалай, қайтаяптими?

— Эй, биласизми, у умуман қайтаётгани йўқ, ўзим қайтаяпман шекилли, — деди Шамфор.

* * *

— Мен асосан кечалари ижод қиламан, — деди ёш бир композитор Паул Линкега.

— Ҳа, ҳа, — деб жилмайди устоз, — ўғирликларнинг асосий қисми ҳам аслида кечалари содир этилади.

* * *

Австриялик шоир Франц Гриллпарцер жуда камсукум киши эди. У расмиятчиликларни ёмон кўрар, айниқса, имзо йиғувчиларни кўришга кўзи йўқ эди. Бир куни у касал бўлиб ётган эди. Безбетроқ бир киши у ётган хонага бостириб кирди ва дастхат ёзиб беришни илтимос қилиб туриб олди.

— Касал бўлсанг, ўрнингдан туришга мажолинг келмаса, холингга вой, — деб ёзиб берди Гриллпарцер.

* * *

Пруссия қироли Фридрих II файласуф Мозес Менделсонни ўз хузурига таклиф қилди ва ҳазиллашиб унинг ташриф қоғозига "эшак" деб ёзиб, қўл қўйиб берди.

Менделсон бун пайкаб қолиб, секингина чўнтагига солиб қўймоқчи эди, аммо қирол талаб қилиб қолди:

— Жаноб Менделсон, таширф қоғозингизга ёзилган нарсаларни бизга бир ўқиб беринг-чи.

Менделсон баланд овозда ўқиб берди:

— Файласуф Мозес Менделсон эшак, Фридрих иккинчи.

* * *

Машҳур немис ёзувчиси, композитори ва расмони Эрнест Теодор Хофманн бир қаҳвахонада овқатланди. Кетиш олдидан официант ундан тўрт шиша спиртли ичимлик учун пул тўлашни талаб қилди.

— Тўрт шиша? Бўлмаган гап! Ахир ошқозонимга кўп кетса уч шиша ичимлик кетади, сиз бўлсангиз...

— Жуда тўғри, жаноб! — деди официант дона-дона қилиб, — кўряпсизми, коринда жой қолмагандан тўртинчи шиша бошингизга кўтарилган.

Официантнинг ҳозиржавоблигига қойил қолган Хофманн тўртинчи шиша учун ҳам ҳақ тўлади.

* * *

Ёзувчи Виктор Шеффел бир куни ўртоғидан мактуб олди. Унда марка ёпиштирилмаган бўлиб, Шеффел уни жарима тўлаб қабул қилди.

— Аҳволим яхши, Сен қалайсан? — деб ёзилганди мактубда.

Кўп ўтмай ўртоғи катта жўнатма олди. Унга ҳам жўнатиш

ҳаққи тўланмаган, аммо жўнатувчи Шеффел деб ёзилгани учун ўртоғи катта жарима тўлаб уни ҳам олди. Унда бир тош ва бир мактуб бор экан. Мактубда шундай деб ёзилганди:

Аҳволингдан беҳабарлигим учун мана шу тош юк бўлиб босиб ётган эди. Хайрият, хатингни олиб, юк елкамдан тушди.

* * *

— Шиллер билан Гётенинг асарлари унутилиб кетганда, менинг асарларимни ўқишади, — деб мактанди бир ўртамиёна ёзувчи.

— Албатта, асло олдин эмас, — деб жавоб берди ҳажвчи ва шоир Мориц Сапфир.

* * *

Бир ёзувчининг хотини меҳмондорчиликка ўзининг янги тикдирган кўйлагини кийиб борди. Кўйлак шунчалик бежирим тикилган, аёлнинг коматига ёпишиб тушган эдики, барча эркакларнинг кўзи ундан узилмай қолди. Уй эгаси пайт топиб ёзувчига деди:

— Хотинингиз жуда кўҳлиқкина экан, кўйлагининг ўзи ажойиб бир қўшиқ экан.

— Сиз адашяпсиз, дўстим, деди ёзувчи, — унинг кўйлаги бир қўшиқ эмас, тўрт қикоя ва учта эсседир.

* * *

Херманн жуда хасис киши эди. Бир куни почтага бориб сўради:

— Айтинг-чи, битта телеграмма жўнатиш учун қанча тўлашим керак?

— Бу энди телеграммадаги сўзлар сонига боғлиқ, — деди почта ходим, — аммо табрик телеграммалари учун ҳақнинг ярими тўланади, холос.

— Бўлмаса ёзинг, — деди Херманн, "Севгилим Хилда! Мен сени эртага ёнингга етиб боришим билан табриклайман!".

* * *

Интлиз рассоми Уистлернинг асарларидан бирини бир миллионер катта пул эвазига сотиб олибди. Кейинчалик у рассом бу суратни бор-йўғи икки соат ичида чизиб тугатганини эшитиб: — Бу қандай адолатсизлик! — деб ачинибди. Бошқалар тер тўкиб, кечаю-кундуз тинмай меҳнат қилади. У бўлса бор-йўғи икки соат ичида беҳисоб бойлик топса, — деб уни судга берибди.

— Қани айтинг-чи, — дебди суд хайъати унга, — шу суратни ишлашга қанча вақт сарф қилдингиз?

Шунда мусаввир ўрнидан туриб:

— Менинг ҳозирга қадар яшаган умримга икки соат қўшингиз, шунда суратни чизишга кетган вақт ҳисоби чиқади, — дебди.

Мундарижа

ИСМИНГНИ ЎЗГАРТИР.....	4
ДОНИШМАНД ДИОГЕН.	5
“ДЕРАЗАНИ ЁПИБ ҚЎЙИНГ”	6
"СИЗГА НИМА"	7
ПАРИШОНХОТИР ОЛИМ	7
ҲАЗИЛКАШ МАРК ТВЕН.	12
ҲОЗИРЖАВОБ ШОУ	16
"БУЛБУЛНИ ЮТГАН ФИЛ"	22
"ҒАРОЙИБ ҲОДИСА..."	23
“УЗУНРОҚ ПАЛЬТО КИЙИБ ОЛ”	24
“ЎЗИМНИ ЯХШИ ҲИС ЭТАЯПМАН”	24
МАҒЛУБ ЧАПЛИН.....	25
“УЧ ЮРИШДА МОТ”	25
“СИМФОНИЯ ҚАНДАЙ ЁЗИЛАДИ?”	26
"МЕНГА ҚИЙИН БЎЛАДИ".	27
“КУЙЛАШНИ БАС ҚИЛИНГ”	28
"АНЧА ДАДИЛСИЗ"	29
“ОТИНГ НИМАЙДИ”	29
"БУ СИЗЛАРНИНГ ИШИНГИЗ..."	30
ДАМ ОЛСАНГИЗ БЎЛАРДИ.	31
“СИЗНИ БАҒОЯТ ЭЪЗОЗЛОВЧИ”	31
ҲАР КАЛЛАДА ҲАР ХАЁЛ	32
ШАХМАТ ОЛАМИДА	34
КУНЛАРДАН БИР КУНИ.....	35

МАШҲУРЛАР КУЛҒУСИ

(латифалар)

Тузувчи ва нашрга тайёрловчи Иззат Аҳмедов

Техник муҳаррир Лазиз Собиров

Саҳифаловчи Муҳаммаджон Турсунов

Мусаҳҳиҳа Нилуфар Алиева

Алишер Навоий номидаги Ўзбекистон Миллий кутубхонаси.

Босишга рухсат этилди 12.01.2012. Бичими 108x84.

Босма тобоғи 3,5. Адади 2000.

Баҳоси шартнома асосида.